

**Jihočeská Univerzita
v Českých Budějovicích**

Pedagogická fakulta

a

Vysoká škola ekonomická v Praze
Fakulta managementu v Jindřichově Hradci

Role matek a otců v rodinné výchově

Bakalářská práce

Vedoucí práce : PhDr. Olga Vaněčková

Autor práce : Dana Seberová

Studijní obor : Sociální pedagogika

Ročník : 2009/2010

2010

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem svoji bakalářskou práci vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č.111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou Univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách.

V Prachaticích dne 31. března 2010

Poděkování

Především děkuji vedoucí bakalářské práce PhDr. O. Vaněčkové za cenné rady, inspiraci, připomínky, trpělivost a metodické vedení práce.

Dále taktéž děkuji všem respondentům, kteří byli ochotni se mnou spolupracovat na bakalářské práci.

V Prachaticích dne 31. března 2010

Anotace

SEBEROVÁ, D. *Role matek a otců v rodinné výchově.*

České Budějovice 2010. Bakalářská práce. Jihočeská Univerzita v Českých Budějovicích. Pedagogická fakulta. Katedra pedagogiky a psychologie. Vedoucí práce PhDr. O. Vaněčková.

Klíčové pojmy: rodina, role matky, role otce, cíle výchovy, výchovné styly

Práce se zabývá především postavením ženy a muže v současné rodinné výchově. Teoretická část je výsledkem analýzy teoretických zdrojů k dané problematice. Popisuje prostředí tradiční a současné rodiny, role matek a otců v tradiční a současné rodině, vztahy mezi rodiči a dětmi, jak rodiče působí na své děti v období jejich vývoje.

Praktická část je zaměřena na partnerské dvojice, které vychovávají děti předškolního věku. Zkoumá, zda matka věnuje výchově více času než otec a zda pro děti znamená především ochranu a bezpečí. Otec pak v současné rodině plní úlohu toho, kdo vede ke kázni a poslušnosti.

Abstract

SEBEROVÁ, D., *Role of mothers and fathers in family education.*

České Budějovice 2010th. Bachelor thesis. University of South Bohemia in České Budějovice. Faculty of Education. Department of Pedagogy and Psychology. Thesis supervisor PhDr. O. Vaněčková.

Key concepts: family, the role of mothers and fathers, aims of education, educational styles

The content of bachelor thesis deals mainly with the position of woman and men in contemporary family upbringing.. The theoretical part is the result of analysis of theoretical sources on the matter. Thesis describes the atmosphere of the traditional family and contemporary family, the role of mothers and fathers in the traditional and contemporary family relationship between parents and children and also describes influence of parents on children during their development.

The practical part is aimed at couples bringing up children of preschool age. This section examines whether the mother had devoted more time to education than the father and whether mother is primarily protection and safety for children. Father currently leads family into discipline and obedience.

Obsah

ÚVOD.....	7 - 8
I	TEORETICKÁ ČÁST
1	Rodina.....9 - 17
1.1	Tradiční a současná rodina.....10 - 12
1.2	Funkce rodin.....12 – 13
1.2.1	Typy partnerských dvojic.....14
1.2.2	Rodina jako činitel socializace a individualizace..14 - 16
1.3	Vývojová stádia rodiny.....16 - 17
2	Sociální role v rodině.....17 - 29
2.1	Matka – žena, představitelka bezpečí.....19 - 23
2.1.1	Tradiční a současná matka – žena.....20 - 21
2.1.2	Role matek.....21 - 23
2.2	Otec – muž, vzor mužnosti a autority.....23 - 25
2.2.1	Tradiční a současný otec – muž.....24 - 25
2.2.2	Role otců.....25
2.3	Přebírání rolí a dělba práce v domácnosti.....26 - 27
2.4	Rozdílnost pohlaví muže a ženy.....27 - 29
3	Výchova v rodině.....29 - 36
3.1	Podmínky a cíle výchovy.....30 - 31
3.2	Prostředky a metody výchovného působení.....31 - 35
3.2.1	Výchovné styly.....32 - 35
3.3	Výchova chlapců a dívek.....35
3.3.1	Skupiny dětí z hlediska výchovy36

II PRAKTICKÁ ČÁST

1	Cíl sociálního šetření.....	37
2	Předpoklady.....	38
3	Metody a technika šetření.....	39
4	Výzkumný terén.....	40
5	Výzkumný vzorek.....	40 - 45
6	Prezentace a interpretace výsledku šetření.....	46 - 81
7	Verifikace předpokladů.....	82
8	Shrnutí praktické části.....	83 - 84
	ZÁVĚR	85 - 86
	SEZNAM ZDROJŮ.....	87 - 89
	PŘÍLOHOVÁ ČÁST.....	90 - 96
	PŘÍLOHA Č.1 – DOTAZNÍK.....	90 - 96

Úvod

Tématem mé bakalářské práce je “Role matek a otců v rodinné výchově“. Rodina byla a bude v různých i v rozdílných společnostech, nábožensky či politicky řízených, vždy silným motivačním zdrojem pro všechny jednotlivé členy rodiny. Žít bez opory rodiny je bez zřetele k přítomnosti, minulosti či budoucnosti, vždy traumatickým prožíváním toho kterého jedince, dítěte, osamělého muže či osamělé ženy. Právě pro tuto jedinečnost, kterou rodina znamená pro všechny lidské bytosti v každé historické době, jsem si zvolila rodinu a role otců a matek v ní jako téma pro bakalářskou práci.

Již na úsvitu naší civilizace se začala odvíjet červená nit nesčetných příběhů mnoha žen, a jejich potomků. Znalosti a poznatky archeologů za posledních dvě stě let nám nedávají jistotu jejich začátků. S přibývajícím znalostmi sumerských klínopisných tabulek však s údivem zjišťujeme, že v dávných příbězích vystupují lidé, kteří jsou nám blízcí, přestože jejich životy jsou zaváté časem nenávratna. Vědci zabývající se starověkem skládají, často z nalezených fragmentů, mozaiku ztracených znalostí dávných civilizací. Archeologické nálezy z celého světa vypovídají o důležitosti rodiny v životě každého člověka. Ze starých pergamenů i jiných starodávných písemností se dozvídáme, že už tehdy byla rodina jediným místem určitého klidu, jistoty a bezpečí. Dějiny naší civilizace jsou plny násilí, zbytečné agrese, nepochopitelné touhy po moci a majetku, nesou i krvavé stopy po válečných konfliktech, které se vepsaly nesmazatelně do mnoha příběhů rodů, různých rodin a významně ovlivnily role mužů a žen.

Denně se setkávám s problematikou rodiny a následných lidských vztahů. Je pro mě obohacující se zabývat posláním rodiny a jejím významem. Je i přínosné vyhodnocovat podíl ženy a muže na vytváření a jejího nikdy nekončícího vývoje. Významným činitelem je různost rolí mužů a žen, včetně zamyšlení nad jejich možnou výměnou a vzájemnou zastupitelností.

Žiji v rodině kde jsou ženské a mužské role vymezeny. Z mého pohledu hodnotím vlastní rodinné zázemí jako silné a pozitivní. Motivací pro fungování mé rodiny se mi stala předchozí rodina, mých rodičů, ze které jsem čerpala vzory pro výchovné působení matky v rodině.

V rámci sociálního poradenství často pracuji s dětmi, které vyrůstají pouze s jedním rodičem, nejčastěji s matkou. Asi před rokem jsem v zaměstnání jednala s klientkou, která se rozhodla stát se svobodnou matkou s tím, že neuvede otce do rodného listu, ani nechce využít jeho materiální pomoc a současně odmítla jeho působení v roli otce. I to byl jeden z důvodů, který ovlivnil zaměření mé bakalářské práce.

Ve své bakalářské práci bych chtěla zjistit, jaký význam má pro vývoj dítěte žena a muž a co pro děti znamená rodina. Zajímají mě specifika rolí matek a otců, jak si v domácnosti, ve výchově dětí pomáhají a jak se doplňují. Otázkou zůstává, jak by si poradili na rodičovské dovolené dnešní otcové.

Teoretická část bakalářské práce bude výsledkem analýzy teoretických zdrojů k dané problematice. Nastíním prostředí tradiční a současné rodiny, role a otců v tradiční a současné rodině, vztahy mezi rodiči a dětmi, i to, jak rodiče na své děti působí v období vývoje. Zmíním se také o sociologickém a psychologickém pohledu na dělbu prací v domácnosti.

V praktické části se zaměřím na partnerské dvojice, které vychovávají děti předškolního věku. Praktická část vychází z teoretické a je založena na kvantitativním sociologickém výzkumu. Použiji metodu dotazování, techniku dotazníku a matematicko-statistickou metodu zpracování terénního výzkumu.

1 Rodina

Rodina je nejvýznamnější sociální skupinou, fungující jako základní socializační činitel (Vágnerová, 2000). Nikdo z nás si nevybírání rodinu, v níž chce žít, ale rodí se do ní nebo se do ní dostává způsobem, který sám neovlivňuje nemůže ovlivňovat. Děti na celém světě žijí v nejrůznějších rodinách, mají různou výchovu a různé možnosti podle podmínek, v nichž rodina žije, ale i podle toho, kde žije (Brtníková, 1991).

Nejmenší sociální skupina s určitou organizací, s a příbuzenskými svazky, společenským životem, vzájemnou morální a ekonomickou odpovědností, mateřskými a otcovskými instinkty i s cílem uspokojení biologické potřeby reprodukce je rodina (Brtníková, 1991).

Rodina prošla dlouhým vývojem, zejména ve vztazích mezi muži a ženami. Podléhá nejen vlivům sociálním ale i náboženským, politickým, ekonomickým atd. Manželství či rodinu lze chápat ze dvou hledisek: z hlediska společenského jako vztah dvou jednotek – manžela a manželky, a z hlediska přirozeného jako vztah muže a ženy. Tato skutečnost má vliv i na posuzování intimních vztahů mezi mužem a ženou, které jsou jednak přirozené a jednak společenské (Brtníková, 1991).

Dítě žije v rodině zpravidla od narození. V ní si osvojuje základní zkušenosti a dovednosti nejen v komunikaci se členy rodiny, ale i s ostatními členy společnosti. Rodina je prvním zdrojem uspokojení jeho potřeb, ale zároveň mu přináší i první setkání s frustrací (Čáp, 1993).

1.1 Tradiční a současná rodina

a) Tradiční rodina

Stejně jako se vyvíjela společnost, vyvíjela se i rodina, přičemž její nejdůležitější funkcí zůstává funkce biologicko-reprodukční. V počátcích byla jen seskupením lidí, kde probíhaly spontánní sexuální styky, společná péče o děti a potravu (Výrost, Slaměník, 1998). Se vznikem rodů se vztahy redukovaly na okruh tzv. „velkorodiny“. Stále šlo o vztahy sexuální, ale již neexistoval styk s příbuznými. Postupně docházelo ke snižování bigamie. Zvyšováním postavení muže docházelo ke vzniku patriarchálních rodů a monogamii. Žena dostala mužovo příjmení, existoval slib věrnosti a stala se mužovým majetkem. Manželství chránila církev (Výrost, Slaměník, 1998).

Rodina byla základem existence společnosti. Muž měl dominantní postavení a jeho role se odlišovala od role ženy. I přes rozšíření feminismu přetrvávala nerovnost, hlavně v oblasti zaměstnání a platových podmínek (Matoušek, 1997). Společnost začala požadovat vzdělání, došlo k zavedení povinné školní docházky, změnil se názor na výchovu dětí a chápání dětí jako prostředku (Střelec a kol., 1992).

Děti byly výlučně závislé na rodičích a společnosti. To dokazovalo i to, že novorozenec mohl být odmítnut otcem v případě, že ten byl bohatý a patřil do určité společenské třídy. Kvůli tomuto „rituálu“ chtěl stát převzít výchovu a postupně docházelo k omezování až zrušení tohoto práva rozhodnutí. V chudých rodinách docházelo k zaměstnávání dětí, aby rodina mohla ve společnosti existovat (Střelec a kol., 1992). V tradiční velké rodině chybělo soukromí, jedna generace zasahovala do života druhé. Naproti tomu ale tradiční velká rodina poskytovala dítěti širší nabídku modelů (Čáp, 1993).

S nástupem modernity se rozvolnila některá významná pouta, jimiž společnost držela pohromadě rodinu jako mezigenerační společenství i jako manželský pár. Poklesla zejména síla ekonomického tlaku na udržení rodiny-rodina už není především společenstvím majetku a sdíleným hospodářstvím, jehož základem byla domácnost vlastníci dům, který sloužil zároveň jako ekonomická a výrobní jednotka. To drželo pohromadě generace, které se v něm postupně střídaly, vzájemně se prostupující. Manželský pár, který zaručoval fyzickou reprodukci, byl pak spojen manželstvím, jehož trvalost byla garantována transcedencí co *Bůh spojil, člověk nerozlučuj*. Tento systém po staletí zajišťoval v Evropě přenos majetku z generace na generaci a posiloval soudržnost společnosti. Už s rozpadem tradičních společností a s postupující industrializací odloučilo se pro stále více lidí bydlení a zaměstnání a ve vyšších společenských vrstvách se začal přesouvat důraz z kapitálu ekonomického na kapitál kulturní, který převzal hlavního nástroje, jenž v rodině zajišťuje sociální vzestup. Manželství postupně ztrácelo svou posvátnost a měnilo se v občanskou smlouvu (Možný, 2006).

b) Současná rodina

Ve vyspělých zemích mizí tradiční pojetí ženské a mužské role. Muž přestává být jediným živitelem rodiny, muži a ženy jsou rovnoprávní. Díky emancipaci se umí žena o sebe a děti postarat sama, dokonce již fyzicky nepotřebuje muže ke zplození dítěte díky moderní technice a odborníkům (Matoušek, 1997).

Rodina je primární nositel kultury a tím poskytuje základ norem a hodnot dané společnosti. Vede dítě ke společenskému životu v prostředí, ve kterém vyrůstá, učí ho orientovat se ve světě symbolů (Výrost, Slaměník, 1998, s. 50). K tomu dokládá sociologie rodiny výsledky studií o vlivu (sociálně reprodukované) sociální stratifikace na péči o dítě.

Málo optimismu přináší sociologické úvahy o tom, zda žijeme v tzv. Období konce rodiny, jak je ve své knize *Rodina a společnost* předkládá Možný. Rodina podle něj svou nesmluvní povahou vnitřní solidarity a svou neformální, ale respektovanou vnitřní hierarchií dlouho odolávala moderní době. Přetrvává bez podstatné vnitřní proměny navzdory vše zasahujícímu transformačnímu tlaku modernizace tak dlouho, až začala působit jako relikv feudalismu uprostřed kapitalismu. Sled demografických událostí posledních čtyř desetiletí přesvědčil některé sociology, že i sám demografický vývoj ukazuje na konec rodiny (Možný, 2006). Jak se ukazuje tradiční i současná rodina mají své přednosti i nedostatky, poskytují příležitost k působení vlivů jak příznivých, tak nepříznivých, zvláště z pohledu vývoje dětí a jejich výchovy (Čáp, 1993, s. 272). Základem lidské rodiny je vztah matka – dítě, ne tak vztah v rodičovském páru; vztah matky a otce slouží hlavně k tomu, aby základní pár chránil. Rodičovský vztah je posledním vztahem, který nelze vzít zpět, je nezrušitelný (Možný, 2006).

1.2 Funkce rodiny

Dítě potřebuje matku i otce, jejich společnou péči, která je pro dítě nejjistějším zázemím. I když jsou role obou rodičů funkčně odlišné, nacházejí spojení v rodičovské lásce a v péči, kde se v harmonii doplňují tak, aby dítěti připravovali co nejlepší život. Vztah mezi rodiči je pro dítě prvním příkladem mezilidských vztahů a prvním příkladem lásky (Brtníková, 1991). Existují rodiny, kde k uspokojování potřeb dochází v plném rozsahu, a rodiny, kde se vytrácí materiální nebo sociální plnění potřeb, např. dítě trpí hladem, nedostatkem spánku apod. Spíše ale dochází k neuspokojování sociálních potřeb. Příčinou mohou být nedostatečně vyvrátení nebo nespokojení rodiče, což má vliv i na ostatní členy rodiny (Střelec a kol., 1992)

Funkce rodiny jsou většinou chápány jako úkoly, které plní rodina jednak vůči sobě samé, jednak vůči společnosti (Střelec a kol., 1992). Od patriarchální rodiny s přísnou vládou otce jde vývoj k rodině založené na rovnoprávnosti, k rodině partnerské, demokratické. I při těchto změnách plní rodina nadále důležité funkce, zejména biologickou, výchovnou a ekonomickou, dále uspokojování potřeb sociálního styku, porozumění, vzájemné pomoci, lásky, jistoty a dalších (Čáp, 1993, s. 272).

Biologicko – populační, neboli reprodukční funkce spočívá v rozšiřování rodiny, tedy ve zplození a rození dětí a jejich soužití v rodině. Jde o soužití členů různých typů rodiny jako např. rodin s osvojeným dítětem; rodin, kde z důvodu neplodnosti ženy došlo k umělému oplodnění nebo využití možnosti náhradní matky atp., dále může jít o osamělou matku či otce, úplné rodiny, apod.

Výchovná funkce rodiny znamená, že se dítě seznamuje s kulturními vzorci (tradice, zvyky, mravy, zákony, tabu apod.) tím, že se dítě učí respektovat požadavky rodičů a je trestáno za jejich neplnění. Funkci výchovnou plní i instituce a organizace.

V ekonomické funkci rodiny jde z jednoho hlediska o zařazení členů rodiny do pracovního procesu závislé na povolání, odborné způsobilosti atp. a z druhého hlediska jde o materiální závislost dětí na výdělečně činných rodičích. V případě, že v této funkci rodina selhává, existuje soustava sociálního zabezpečení.

Ve smyslu funkce odpočinku a obnovování tělesných a duševních sil plní rodina a domov určitou funkci kompenzačního prostředí oproti světu profesních povinností, požadavků a nároků, zejména u dospělých členů.

Funkce emocionální je jedinečná a nezastupitelná, určuje význam rodiny, není vázána na věk členů rodiny, ale je nutná pro všechny věkové kategorie (Výrost, Slaměník, 1998).

1.2.1 Typy partnerských dvojic

Gjuričová a Kubička popisují následující typy partnerských dvojic:

- a) Dvojice lidí, kteří spolu mají společné zájmy, jsou na sobě emocionálně sexuálně závislí. U velmi mladých párů jde o silný citový vztah, ale jejich vztah k rodičům, se kterými žijí ve společné domácnosti, zajišťují pocit bezpečí a stále fungují jako vzor, je silnější.
- b) Dvojice, které spolu žijí, doufají v dlouhodobější vztah, sdílejí spolu byt atp. Společnost je pojmenovává druh a družka. Dnes je toto soužití velmi moderní, už není společností zavrhováno. Vstup do manželství je jen jejich rozhodnutí.
- c) Manželské páry. Občanský sňatek je právním potvrzením a partneři mají závazky jen vůči právu, tedy státu, kdežto církevním sňatkem partneři vstupují do manželství pod „dohledem božím“.
- d) Rodičovské páry. Vztah mezi rodičem a dítětem je v moderní společnosti považován za nejsilnější vztah vůbec. Přinejmenším do doby dospělosti dítěte je přerušení kontaktu mezi rodičem a dítětem považováno za výjimečnou událost, zřeknutí se dítěte není odůvodněno výjimečnými okolnostmi, ale je odsuzováno (Gjuričová, Kubička, 2003).

1.2.2 Rodina jako činitel procesu socializace a individualizace

Člověk se rodí jako biologický tvor. Specificky lidskou bytostí, tj. tvorem společenským, se stává v procesu tzv. socializace. Jedná se v podstatě o proces učení. Podněty, reakcemi a učením se organismus mění, city jsou přejímány způsobem, jakým rodiče zacházejí se svými dětmi, jak se starší děti chovají vůči mladším (Charvátová, 1990). Socializace tedy znamená zařazení jedince do společnosti, osvojení sociálních zkušeností a norem. V socializaci působí společnost na jedince, ale zároveň i jedinec působí na své sociální prostředí (Čáp, 1993).

Rodina poskytuje dítěti modely k napodobování a identifikaci, začleňuje dítě do určitého způsobu života a předává mu určité sociální požadavky a normy. Odměnami a tresty podporuje přijetí těchto požadavků a norem, jejich zvnitřnění a projevy v chování dítěte. Tím dochází k socializaci dítěte v rodině, k jeho výchově (Čáp, 1993).

Rodina také umožňuje jedinci vytvořit pevné sociální vazby, na základě důvěry a emocionálně silných opětovaných vztahů mu pak poskytuje jakési „tréninkové prostředí“ pro významné procesy jeho dalšího psychosociálního vývoje (Výrost, Slaměník, 1998). O dítě se zpočátku stará převážně matka, přičemž tato skutečnost má pro duševní vývoj dítěte zvláštní význam. Uspokojováním základních tělesných a duševních potřeb dítěte totiž matka vyvolává a upevňuje určité reakce na svou osobu a tím klade základ pro vytvoření podobných citových reakcí dítěte na stále větší okruh lidí. Matka má nejvíce předpokladů, aby uspokojila duševní potřeby malého dítěte. Není však podmínkou, že tuto funkci musí zastávat rodná matka (Charvátová, 1990).

Asi do dvou let bere dítě druhé děti na vědomí jen omezeně. Brzy nato přichází čas pro zaujetí sexuální role, tj. sexuální identifikace. Dítě je postaveno před úkol zaujmout roli „chlapečka“ nebo „holčičky“. Sexuální identifikace však nezáleží jen na pouhém zařazení sebe do příslušné kategorie, dítě se také identifikuje se s otcem nebo matkou (Říčan, 2007). Ve třech letech si dítě uvědomuje svou jedinečnost, svou osobu a samostatnost ve svém rozhodování a už také tak mluví. Potřebuje kvalitní a podnětné rodinné prostředí s rodiči i jinými dospělými, kteří v něm vyvolávají zájem, ale dítě přitom zůstává v bezpečí rodiny. Přijímá svou sexuální roli, je velmi hravé a z rodiny se mu dostává první etické výchovy (Výrost, Slaměník, 1998).

Dítě se identifikuje s otcem i s matkou v tom smyslu, že je napodobuje, přebírá od nich celé komplexy chování. V případě morálního vývoje se ovšem musí identifikovat chlapec s otcem jako s mužem a děvče s matkou jakožto ženou, musí od nich „odkukat“ a bez jakýchkoli pochybností převzít sociálně-psychologickou sexuální roli.

Sociálně patologické vztahy, do kterých člověk v životě vstoupí, ovlivňuje vztah matky k dítěti. Je-li tento vztah lhostejný nebo nenávistný ze strany matky, je velké nebezpečí, že budou i všechny další vztahy patologické. Matka tedy zpočátku reprezentuje pro dítě celé lidské prostředí. Co se dítě naučí ve vztahu k ní, přenesení později do všech ostatních vztahů. Později se vztahy k různým osobám diferencují, od vztahu k matce se „odštěpuje“ vztah k otci. Tento vztah se stává prototypem všech ostatních vztahů k mužům, vztah k matce zůstává prototypem všech budoucích vztahů k ženám (Říčan, 2007).

Při nástupu dítěte do školy jsou rodiče a rodina významnou podporou. Dítě v prostředí mimo domov je hodnoceno, srovnáváno s vrstevníky a vztahováno ke své původní rodině (Výrost, Slaměník, 1998). Vysoce náročným obdobím socializace je přechod k dospělosti, k samostatným rolím ve světě práce i v soukromém životě, tj. role stálého sexuálního partnera či role rodiče. U člověka, který dobře zvládl všechny předcházející vývojové krize, je oprávněná naděje, že zvládne i toto období (Říčan, 2007).

1.3 Vývojová stádia rodiny

Rodiny mají svá vývojová stádia. Struktura rodiny se mění, a tím se nutně mění i rodinné vztahy a role jejích členů. Rodina zcela zákonitě ztrácí a zase získává své členy, její velikost narůstá a zase se zmenšuje. Tento dynamický vývoj má tři vývojová stádia: preparentální (předrodičovskou), parentální (rodičovskou), a postparentální (porodičovskou) fázi.

V preparentální fázi probíhají nejsložitější socializační procesy. Vztah mezi mužem a ženou v manželství klade požadavky na nové uspořádání hodnot, potřeb, cílů a základních motivů. Tyto socializační procesy nejsou vždy úspěšné, neboť mnohá manželství končí rozvodem.

V současné době je preparentální fáze manželství velice krátká, neboť asi třetina nevěst vstupuje do manželství již v počátku očekávané rodičovské fáze.

Parentální fáze je druhá významná role v manželství. V této fázi jsou postoje chování velmi rozdílné. Někteří mají zázemí ve svých původních rodinách a rodiče pomáhají při výchově vnoučat. Někdy děti musí pečovat o své rodiče či prarodiče. Mnozí rodiče však nejsou na život s malým dítětem a jeho potřebami přiměřeně připraveni nebo si rodičovskou roli příliš romantizují.

Postparentální fázi nazýváme obdobím, kdy se děti osamostatňují. Je třeba alespoň částečně uspořádat vztahy. Do těchto vztahů děti zasahují již méně výrazně, než v předcházejících fázích (Charvátová, 1990).

2 Sociální role v rodině

V rodině je třeba se adaptovat, tzn. přijmout sociální roli. Rozlišujeme role formální od neformálních. Formální role je založena na výslovně formulovaných pravidlech právních nebo jiných, zatímco neformální role vznikají spontánně. Neformální je např. role přítele. Čím silnější osobností kdo je, tím více dokáže svou roli modifikovat tak, aby mu vyhovovala, aby se v ní realizoval (Říčan, 2007).

Jedinec zaujímá určitou pozici s určitou hodnotou, s tzv. statusem. Z něho vyplývají práva a povinnosti i určitá úroveň společenské prestiže (společenského postavení). Práva a povinnosti spojené se statusem můžeme chápat jako společenskou roli člověka. Nejen dospělí, ale také děti mají řadu společenských rolí. Dokonce už i novorozenec má několik takových rolí – je dcerou, nebo synem, vnoučetem, bratrancem a sestřenicí (Střelec a kol., 1992).

V rodině totiž každý jednotlivý člen plní jistou roli a naplňuje vitální potřeby dítěte (fyzické, afektivní, intelektuální i morální). V raném období dítěte je to za normálních okolností matka, která dítě nejen ošetřuje, ale stimuluje ho i emočně. Role otce jako jistého vzoru chování i jako zdroje jistoty a autority stoupá v pozdějším věku, ale velmi patrná je již ve věku předškolním. Nelze přehlížet ani význam sourozenců. Celá rodina silně formuje vyvíjející se osobnost a celková atmosféra rodiny je převděpodobně závislá na ustavičném těsném soužití všech jejích členů (Langmeier, Krejčířová, 2006).

Od útlého věku přes školní věk až po práh dospělosti si člověk vytváří svou společenskou roli také podle sexuální identity. Chlapci mužskou, dívky ženskou. Aby dítě mohlo přijmout svou roli zdravě a plně uspokojivě, musí mít vhodný vzor, model. Pomocí procesu identifikace s matkou děvče dospívá k pocitu, že je správnou ženou, analogicky chlapec dospěje k pocitu, že je správným mužem v procesu identifikace s otcem (Oakleyová, 2000, s. 27). Při osvojování genderové role (tj. role pohlaví) má dítě tendenci napodobovat silnějšího rodiče, ať je to otec nebo matka, a identifikovat se s ním. Dominance v rodině však není jediným faktorem, který podněcuje k identifikaci nutné pro učení genderových rolí. K silné identifikaci vede vřelý a láskyplný vztah dítěte a rodiče (Oakleyová, 2000, s. 137-138).

2.1 Matka – žena, představitelka bezpečí

Pro dítě je matka nejdůležitější osobou, která je i prvním vzorem a opěrným bodem. Je velmi důležité, aby si spolu utvořili vztah, protože tento vztah je provází navždy. Pokud je narušen, může dojít k nechtěným situacím, jako např. nevyvážený citový a tělesný vývoj. Matka by měla být emočně stabilní a nemusí jít o matku vlastní. Každá žena, která matku nahrazuje nebo zastupuje, by měla utvořit dostatečně podnětný a silný vztah. V opačném případě může být narušený vztah důvodem citových deprivací. Pečující matka v dětství rozvíjí jen ty nejlepší kladné vlastnosti, schopnosti a dovednosti. Proto by měla matka vždycky plnit svědomitě základní úkoly v péči o dítě, aby v něm vzbudila pocit bezpečí a lásky (Prchal, 1980).

Každá matka by si měla být vědoma toho, že ji dítě potřebuje bez výjimky ve všech svých životních situacích a ve všech životních obdobích, a že dítě potřebuje matku a její péči, její lásku a ochranu, protože matka je pro dítě přirozený základ života, životního bezpečí, útočiště domova vždy, když to dítě (ať je jakkoliv vyspělé) potřebuje (Brtníková, 1991, s. 160).

Protože ženy mají výsadu a požehnání rodit děti, vyhledávají spíše předvídatelnost, stálost, bezpečí, opatrnost a stabilitu. Většina z nich si víc než úspěchů a příležitostí cení přátelství a rodiny. Ženský temperament tíhne k péči o rodinu, starostlivosti, citlivosti, něžnosti a soucitu (Dobson, 2003, s. 36). V jednání matky bývá více intuice a vcítění. Umí často velmi rychle vycítit podstatu potíží, aniž by prováděla složité rozumové postupy. Vrozené vzorce ženského chování jsou silně závislé na mateřské funkci (Taubner, 1993, s. 12).

2.1.1 Tradiční a současná matka – žena

a) Tradiční matka – žena

Od ženy se požadovalo, aby byla „specialistkou“ ve své oblasti, tj. dobrou hospodyní a matkou, a také, aby nikdy nepřekročila úzký rámec této oblasti. Poslušná a poddaná matka a hospodyně, žena „dlouhých vlasů a krátkého rozumu“, angažovaná pouze v kruhu rodiny nebude jistě ideálem „ženskosti“ moderní ženy a matky (Kodýtková, 1997, s. 82). Ženě – matce se přisuzovala umění taktiky a rodinné diplomacie, schopnost brousit ostré hroty konfliktům a neopomenutelná je i role tiché trpitelky. I v kontaktu s okolním světem udával tón muž, zatímco žena nanejvýš ovlivňovala jeho jednání z pozadí a většinou se mu přizpůsobovala a podřizovala (tamtéž).

Tradiční označení „žena v domácnosti“ již ani tradiční ženy v domácnosti nepovažují za přiměřené době. Pojem „žena v domácnosti“ v budoucnu nahradí výraz „žena dočasně působící v domácnosti“ (Kellnerová, 1997, s. 153). S klasickou ženou v domácnosti, tedy ženou, jejíž životní náplní je péče o rodinu, se za deset let už ani nesetkáme. Rozhodující zde není změna postoje k partnerskému soužití ze strany mužů (ženu – hospodyni muž odpradávná považuje za nejlepší vynález), nýbrž větší sebevědomí žen (tamtéž)

Tradiční zakořeněné předpisy týkajících se toho, co má žena dělat, nelze odbourat najednou, v jedné generaci. Snad může v odbourávání hrát roli to, že žena je schopna zvládnout obojí, tj. plnit staré rodinné tradice se všemi povinnostmi v péči o domácnost, ale i své nové poslání, tj. být vzdělaná, zaměstnaná, aktivní (Brtníková, 1991).

b) Současná matka – žena

Moderní žena je nejen sama ekonomicky zcela nezávislá, ale zajišťuje ekonomickou stránku rodiny stejně jako muž, „zná svět“ právě tak dobře jako on, protože žije ve stejném světě, ve světě společenské práce a společenských vztahů (Kodýtková, 1997).

Vzhledem k osobnosti ženy je nutno si uvědomit, co žena získala a co ztratila. Získala novou identitu, získala mnoho ze sféry vzdělání, veřejného života, může se uplatňovat v širokém spektru aktivit. Má možnost realizovat smělé životní záměry, o kterých se dřívějšími generacím žen ani nesnilo, pracuje ve všech sférách, které jí společnost umožňuje. Ukazuje se však, že za toto bohatství života platí svou daň – daň tradiční role, která vždy k ženě patřila a patří. Mnohá žena ztrácí jistotu rodinného života po stránce psychické či citové, mnohdy se vzdává rodinného života, protože nezvládne funkce, které se v moderní koncepci ženy slučují, tj. role ženy, matky, pracovnice (Kodýtková, 1977, s. 144).

Životním ideálem většiny dnešních žen je být matkou a alespoň částečně se věnovat svému povolání. Málokterá žena z generace mladší 40 let chce celý život zastávat roli hospodyně. Dokonce ani dočasná koncentrace na domov a rodinu pro většinu žen ještě zdaleka není důvod, aby si přisvojovaly titul žena v domácnosti (Fellnerová, 1997).

2.1.2 Role matek

Jak uvádí Brtníková (1991) je pravdou, že ženské pohlaví má pro své budoucí role jisté předpoklady, které dědí po svých předcích a získává výchovou a prostředím. Jen málokterá žena však všechny své předpoklady vyčerpá. Role může být vysvětlována i jako stanovený „předpis“ určitého sociálního chování a jednání, mnohdy i vyjadřování.

Jsou role formální, na něž jsou stanoveny předpisy, které jsou právně podložené a člověk je do nich jmenován. Jsou však také role neformální, do nichž je člověk, mnohdy v jistém smyslu i proti své vůli „vtažen“ s ohledem na své charakterové vlastnosti. Jsou to role dobrovolné, do nichž žena vstupuje a ráda je přijímá, ale i role nadřazeného a podřazeného či mnohé další. Žena poznává i role partnerské, manželské, rodičovské. Některé jsou dlouhodobé, jiné trvají krátce, třeba jen den, večer, chvíli. Žena se se svými rolemi a posláním seznamuje postupně a také je postupně přijímá a nahlíží do jejich obsahu. Ve středním věku přijímá obvykle úlohu tchyně a počítá i s rolí babičky, kterou přijímá radostně, když si ji sama přála, nebo s nedůvěrou, stane-li se babičkou dříve, než předpokládá. Přijímá i role další, kterým se někdy musí přizpůsobit, které jsou potěšením, ale i zdrojem potíží, nesnází a zklamání. Mnohdy si nad svým ženským posláním při představách „výhod“ mužského pohlaví posteskuje (Brtníková, 1991, s. 39).

Jakkoliv je role matky důležitá, role manželky je v určitém ohledu ještě mnohem důležitější. Žena, která dává přednost dětem před svým manželem, bude mít spíše muže, který se bude cítit ostrčený, a nespokojený manžel nemůže dobře vychovávat žádné dítě, u kterého má pocit, že v životě jeho ženy zaujímá nejdůležitější místo (Peltová, 2000, s. 207).

I když se podařilo změnit situaci ženy v rodině, nemůže ani moderní společnost zbavit rodinu rozporů, které vyplývají z nedostatečného rozvoje výrobních sil a zařazení ženy do pracovního procesu, ale i z dalších ukazatelů, které provázejí rodinu současné doby. Hlavním problémem je obtížnost harmonického spojení úlohy ženy v povolání a v rodině, a také to, aby muž pochopil význam své role v rodině v souvislosti s touto skutečností. Rozpor mezi ekonomickou a mateřskou funkcí ženy je společenský a celosvětový problém v každé moderní společnosti (Brtníková, 1991, s. 147).

Zaměstnanost žen souvisí zákonitě s historickými změnami postavení ženy ve společnosti. Zaměstnání ve srovnání s tradičním omezením ženy na rodinu a domácnost ženu stimuluje; ta má širší sociální interakci a vědomí společenského významu vlastní práce, je informovanější, samostatnější a nezávislejší, zvyšují se i požadavky na vzdělání žen. To vše jsou skutečnosti příznivé z hlediska výchovného působení matky na děti. Je však třeba, aby se pracovní a mateřská role nedostávaly do konfliktu, jak tomu je při dlouhé pracovní době, značných časových ztrátách cestami do zaměstnání, obstaráváním nákupů a domácnosti, nedostatkem ve službách obyvatelstvu, nedostatečnou dělbou úkolů mezi rodinnými příslušníky, apod. (Čáp, 1993, s. 277).

2.2 Otec – muž, vzor mužnosti a autority

Muži byli určeni k tomu, aby se starali o lidi, které milují, a to i tehdy, kdy to obnáší osobní oběť. Když tento úkol plní, jejich manželky a děti žijí ve větší harmonii a pokoji (Dobson, 2003, s. 90). Poněkud jiná úloha je otce, než úloha matky. Časem se mění nároky dítěte.. Malé dítě může žít jen těžko bez matky, ale bez otce se do puberty jakžtakž obejde. Nemá-li ho však po dvanáctém roce, velmi ho postrádá. Touží po něm, bývá nešťastné, a proto si ho někdy dokonce vymýšlí nebo hledá náhradu v jiných mužích ve svém okolí, například ve strýčkovi nebo učiteli (Prchal, 1980).

Sociální psychologové se domnívají, že otec požaduje po dítěti i rozumové nároky. Je mu také představitelem kázně. Měl by ji vždycky získat a udržovat svou věcností a kritičtější vztahem k dítěti, nikoli tělesnými tresty nebo tvrdými výchovnými zásahy. Pro dítě je naopak velmi důležité, jak se rodiče k sobě chovají. Na tomto základě si totiž osvojuje mužský a ženský postoj k životu (tamtéž).

Otcovská, často dominantní role se uplatňuje v rodině, v celém systému příbuzenství, a do jisté míry i v analogických strukturách některých společenských skupin, kde je s jeho postavením, autoritou a mocí spojen princip paternalismu (Bakalář, 2002, s. 134).

2.2.1 Tradiční a současný otec – muž

a) Tradiční otec – muž

Muž byl živitelem, a tedy i pánem rodiny. Z jeho ekonomického významu pro rodinu vyplývalo jeho vedoucí postavení muže v rodině a závislost jeho ženy. Tím, že se muž více účastní pracovního procesu přicházel do styku se světem mimo rodinu daleko více, než jeho žena. Jeho pracovní vztahy a v důsledku toho i jeho vztahy společenské byly širší a bohatší, než vztahy jeho ženy. Pracovně společenské vztahy měl navíc jenom muž. Byl proto považován za zkušenějšího, znalého světa, za člověka s širším obzorem (Kodýtková, 1977).

Tím, že zabezpečoval otec rodinu v době, kdy žena nemohla být zaměstnána, především hospodářsky, se dříve soudilo, že má na vývoj dítěte vliv jenom nepřímý (Prchal, 1980).

b) Současný otec – muž

Dnešní doba bývá někdy v odborných publikacích označována jako krize otců. S prvními emancipačními snahami žen bývá spojován začátek této doby. Muž ztrácel jednu historickou funkci za druhou, až mu zůstal jen skromný podíl na rozmnožování a vydělávání peněz (Täubner, 1993). Mnoho zaměstnaných mužů odchází do práce brzy ráno a vrací se pozdě večer. Stává se, že malé děti svého otce celý týden ani nevidí, protože ještě spí, když ráno odchází, a už zase spí, když se otec vrací večer domů. Nezaměstnaný otec, jestliže své situace využije, má větší šanci být dobrým otcem, než muž, který je plně vytížený v zaměstnání (Biddulph, 1999, s. 109).

Na druhé straně je pravda, že dnešní doba klade na muže požadavky, které jeho předkové do takové míry neznali. Dnešní muž umí i malé dítě nakrmit, přebalit, vykoupat a pečuje o jeho zdravý vývoj stejně jako žena – matka. Po celý věk dítěte, tak jak dítě vyrůstá, je mu otec vychovatelem a učitelem, oporou a životní jistotou, prostě nezbytným mužským prvkem v rodině. Zájem muže o děti a jejich svět mu byl dán už jeho výchovou a příkladem v rodině, kde sám vyrůstal, a ve které dostal kladný nebo záporný vzor své rodičovské funkce (Brtníková, 1991, s. 148).

2.2.2 Role otců

Mužské role jsou racionální a instrumentální, muži zabezpečují rodinu finančně, udržují vztah rodiny a širší společnosti, zprostředkují dětem sociálně daná omezení (Gjuričová, Kubička, 2003). Otec ve výchově dítěte představuje a reprezentuje mužský prvek, který je pro vývoj dítěte důležitý a nepostradatelný zvláště v době, kdy dítě dospívá. Otcovské vedení usměrňuje charakter dítěte i jeho jednání, je pro dítě ochranou, bezpečím a oporou. V předškolním věku je otec pro dítě představitelem světa mužů, seznamuje dítě s mnoha jinými činnostmi, než matka, bývá mu učitelem ve sportu, apod. Pro chlapce bývá vzorem, pro dívky prvním, nejdokonalejším představitelem muže. Dnešní děti hledají v otci především autoritu, ale i životního kamaráda, ke kterému mohou kdykoliv a s čímkoliv přijít, aby jim pomohl a poradil (Brtníková, 1991, s. 160-161).

Aktivita otců má trochu jiný charakter a dětem od útlého věku „vtiskává“ model mužského chování. Otec koupe dítě mužským způsobem, je možná i trochu neohrabaný, ale chová se jako muž. Jinak dítě hýčká, krmí ho jiným způsobem, než matka, a také si s ním odlišně povídá (Täubner, 1993). Otec je dnes mnohem více vychovatelem dítěte než kdykoliv v minulosti. Je to dáno i tím, že se s ním dítě dostává do intimního styku takřka od prvních dnů, má možnost formovat od samých počátků stavbu jeho osobnosti (Matějčíček, 1989).

2.3 Přebírání rolí a dělba práce v domácnosti

a) Přebírání rolí

Mnoho lidí má strach, že přijdou o svou identitu, budou-li vybočovat z obecných představ. Stále panují obavy z toho, že zaměstnané ženy budou pomužštělé, tedy agresivní a dominantní, a naopak muži věnující se domácnosti budou zženštilí, tedy poddajní a citliví, a to že povede k jakési nerovnováze a neshodám. I přes údajnou emancipaci tak zůstávají základní rozdíly mezi mužskou a ženskou prací zachovány (Zajícová, 2000, [on-line]).

Mezi druhým a třetím rokem se dítě zpravidla učí přejímat svou roli dítěte a důkladněji poznávat role všech ostatních členů rodiny. Přestože tatínek dělá jiné věci než maminka, i když třeba dovede stejně dobře vyprat, umýt nádobí nebo uvařit je mu jasné, že tyto věci dělá jinak. Mluví jiným hlasem, jinak bere dítě za ruku a do náruče, jiné věci mu ukazuje, jiné věci mu nosí domů, nad něčím jiným se zasměje a pro něco jiného se rozzlobí. Poznává nejen vztahy členů rodiny k němu, tj. k dítěti, ale i vztahy těchto dospělých k sobě navzájem. Poznává, že jinou roli v rodině má matka a babička a opět jinou tatínek a dědeček (Matějček, 1989).

Rodina dává dítěti první, a již proto velmi silné zkušenosti ze života. Ukazuje mu, jak se lidé chovají jeden k druhému, zda spolupracují a pomáhají si, nebo jsou navzájem agresivní, jak reagují, když se jim něco nedaří, když se dostanou do zátěžové situace, apod. Dítě sleduje, jaké názory a postoje týkající se práce, odpočinku, volného času, kultury, vzdělání, morálních a jiných otázek jsou adekvátní; co je úkolem muže a ženy, které práce vykonávají, jak se chovají v rodině a mimo ni; jaká povolání jsou žádoucí a jaká ne; které cíle si člověk v životě vytyčuje, z čeho má radost a uspokojení, které hodnoty vyznává či zavrhuje (Čáp, 1993, s. 272).

b) Dělbba práce v domácnosti

Je nutné věnovat zvláštní pozornost zapojení dětí do péče o domácnost. Dítě vnímá celkovou atmosféru domova od nejtítlejšího věku. Pokud mezi dospělými členy panuje porozumění, projevující se vzájemnou pomocí při práci, osvojí si tyto postoje i dítě (Střelec, 1992).

Chlapci i dívky se setkávají s tradičními mužskými a ženskými činnostmi a podněcování obou pohlaví k domácím pracím by mohlo vyvolat domesticitu u mužů stejně jako u žen. Existují však důkazy, že matky trvale podněcují k těmto činnostem dívky. Povzbuzují jejich identifikaci s těmto činnostmi, jako se součástí genderové role, nejdříve jen imitací těchto činností a později reálnou domácí prací. U chlapců je tato identifikace krátkodobá, brzy jsou od ní odrazováni a nepokládá se u nich za trvalý aspekt jejich genderové role (Oakleyová, 2000, s. 133).

2.4 Rozdílnost pohlaví muže a ženy

Odlíšnost muže a ženy ve smyslu biologickém, fyziologickém a psychickém vyplývá z jejich rozdílných životních funkcí, je nutná z hlediska nejen zachování lidského rodu, ale i z hlediska jeho zdravého a progresivního vývoje. Jejich odlíšnost neznamena méněcennost jednoho nebo druhého, ale jejich netotožnost, jejich nezaměnitelnost, jejich specifčnost (Kodýtková, 1977, s. 86). Biologická rozdílnost mužů a žen je podmínkou dobrého fungování rodiny. Vznik rodičovského páru by nebyl možný bez doplňkových způsobů chování muže a ženy, přičemž pro muže je typický postoj aktivního získávání „dobývání“, imponování, kdežto pro ženu je typický postoj podvolování, „zdráhání“ (Matoušek, 1977, s. 13)

Muži jsou v průměru vyšší a silnější než ženy, které zase bývají zručnější, zejména na jemné manuální práce, při nichž jsou i vytrvalejší. Muži však dokáží pracovat intenzivněji. Pro muže je typičtější sklon k abstraktnímu myšlení. Pro ženy je zase charakteristický cit a intuice. Ženy jsou pečlivější a svědomitější, ale méně tvořivé, i když i tady je mnoho výjimek potvrzujících pravidlo. Ženy jsou také konzervativnější (Grollová, 1989, s. 59).

Muži jsou útočnější a nezávislejší, než ženy. Jsou statečnější, otevřenější, extrovertnější a sebevědomější v přesvědčení o vlastní schopnosti ovládat okolí a manipulovat jím. Ženy jsou citlivější a vnímavější ve vztazích k druhým. Na těchto vztazích jsou více závislé, jsou introvertní, orientované na domov a emočně labilní (Oakleyová, 2000, s. 45).

Rozdíly mezi oběma pohlavími lze vyjádřit stručně v následujících bodech:

a) Muži:

- větší zájem o sféru věcí
- lepší prostorová orientace
- lepší matematické nadání
- lepší schopnost konstruovat mechanismy, stavby apod.
- lepší koordinace velkých tělesných pohybů
- slabší reakce na smyslové podněty (Matoušek, 1997, s. 15)
- agresivitu projevují přímo, v dětství a mládí jsou fyzicky agresivnější
- při kontaktu s neznámou osobou jsou důvěřivější, pružněji reagují na nevstřícné projevy, snadněji přecházejí od nepřátelství ke spolupráci

b) Ženy:

- větší zájem o mezilidské vztahy
- lepší schopnost vcítění do lidí
- lepší paměť na jména a podoby lidí
- lepší porozumění řeči a používání řeči
- rychlejší zpracování informací, zvláště v situacích, které vyžadují rychlé rozhodnutí
- lepší koordinace drobné motoriky
- silnější reakce zejména na světlo, zvuky, na tělesné dotyky
- agresivitu projevuje nepřímou, převážně slovně
- v kontaktu s neznámou osobou jsou méně důvěřivé, více se opírají o emočně založenou představu o svém protějšku, jejich strategie při jednání s ním má větší setrvačnost (Matoušek, 1997, s. 15)

3 Výchova v rodině

Termín „výchova“ zdůrazňuje ve vývoji dítěte moment záměrného působení v souladu s určitým výchovným cílem, užití výchovných prostředků a metod (jako je vysvětlování, přesvědčování, odměny a tresty aj.). Tradičně se výchovou rozumělo výchovné působení vychovatele na vychovávaného. Novější (komunikativní) koncepce chápe výchovu jako vzájemné působení mezi nimi a klade důraz na aktivitu dítěte i jeho sebevýchovu (Čáp, 1993, s.109).

Typickým příkladem procesu, který je zaměřen na individuální výchovu jedince, a to i tehdy, je-li v rodině dětí několik je rodinná výchova. Každé dítě je jiné, má jinou povahu, jiné vlohy, sklony, schopnosti a vyžaduje odlišný, individuální způsob jednání, individuální výchovu (Kodýtková, 1977).

Velkou roli hraje ve výchově příklad, především osobní příklad rodičů, dále přesvědčování založené na důvěře a úctě k rodičům, a konečně poučování, má-li nenásilnou, přijatelnou, někdy dokonce žertovnou, hravou formu. Dá se říci, že neexistuje ideální, dokonalý člověk a neexistuje ideální, dokonalá výchova. Čím horšími osobnostními kvalitami se vyznačuje vychovatel, tím horší je proces výchovy a jeho výsledky a naopak. Vliv osobnosti rodičů je jedním z nejvýraznějších prostředků rozvoje osobnosti dítěte (tamtéž, s. 69-70).

Jak uvádí Střelec(1992, s.71), z výzkumu vyplývá, že v praxi rodinné výchovy svých dětí vychází značná část rodičů především ze svých bezprostředních životních zkušeností a činí tak s přesvědčením, že je to naprosto přirozená cesta, která přinese své očekávané výsledky. Často při tom zapomínáme, že na dítě nepůsobí jen rodinné prostředí, ale také společenské vlivy, především předškolní zařízení, škola, církev, zájmové organizace, spontánně vznikající skupiny dětí, televize, tisk, rozhlas a další činitelé.

3.1 Podmínky a cíle výchovy

Úspěšná výchova by měla mít svou strategii, tzn. že má být promyšlená a plánovaná. Při posuzování každé výchovné situace je účelné rozlišit tři její základní prvky: 1) souhrn podmínek, ve kterých výchova probíhá; 2) soustava výchovných cílů; 3) soustava výchovných prostředků (tamtéž). Smyslem výchovy je naučit dítě sebeovládání, rodiče by měli dítě vést k tomu, aby se stalo ukázněným člověkem (Peltová, 200, s. 77).

Cíle výchovy vymezují další hranice v rozvoji dětí, které mohou a mají být dosaženy. Cíle by měly odrážet vědomě zvolené a reálné výchovné možnosti. Stanovení výchovných cílů bezprostředně souvisí s výběrem hodnot.

V cílech rodinné výchovy dětí se zpravidla promítají hodnoty, které rodiče uznávají a o jejichž významu pro další život dětí jsou přesvědčeni. Cíle, které si rodiče kladou při výchově svých dětí, souvisejí s jejich vlastní činností a vycházejí z jejich životních zkušeností (Střelec, 1992, s. 118-119). Vnější cíle výchovy před děti staví někdo jiný a děti k nim mohou trvale nebo dočasně zaujmout neutrální nebo dokonce záporný postoj. Vnitřní cíle výchovy přirozeně souvisejí s hodnotou a zájmovou orientací vychovávaného (Střelec, 1992, s. 118-119).

3.2 Prostředky a metody výchovného působení

Výchovné zásady jsou pravidla pro organizování výchovného procesu, pro výběr obsahu a prostředků výchovného působení. Prostředky rodinné výchovy jsou ty, jimiž rodiče působí na dítě přímo, svým osobním vztahem k němu a usměrňováním jeho jednání a chování a nepřímo, vytvářením rodinného prostředí, které dítě rovněž výchovně ovlivňuje (Střelec, 1992, s. 118-119).

Denní řád je důležitou součástí výchovného režimu dítěte. Sám je výchovným prostředkem a přitom vytváří prostor pro uplatnění prostředků dalších. Pravidelné, časově vymezené střídání spánku, učení, hry, práce, odpočinku, stravování a jiných činností patří k důležitým výchovným prostředkům, přispívajícím k vytváření potřebných návyků pro celkový příznivý vývoj dítěte (). Pokud se dítě nenaučí dodržovat vžitý pořádek rodiny do šesti měsíců života, donutí rodiče, aby dodržovali jeho vlastní pořádek (Peltová, 2000, s. 78).

Metody slovního působení mohou mít podobu prosby, rady, doporučení, upozornění, připomenutí, nařízení, ale i složitější metody slovního působení, tedy vysvětlování a přesvědčování, jež mohou mít podobu rozhovoru, besedy nebo diskuse. Důležitými prostředky k jejich osvojování jsou metody cvičení a navykání. Jen soustavným praktickým cvičením a navykáním, mnohokrát se opakující činností, se děti učí jednat a chovat tak, jak si přejeme

Také metoda hodnocení je velmi důležitá při utváření postojů dětí k tomu, co je správné a co nesprávné, neboť je vede k pochopení rozdílů mezi vhodným a nevhodným chováním. Do této skupiny patří především metody povzbuzování a trestání. U metody povzbuzování je to souhlas, pochvala a odměna, u metody trestání pak nesouhlas, nespokojenost, domluva nebo napomenutí, ignorování, tělesný trest (Střelec, a kol., 1992, s. 132-133).

Odměnu můžeme stručně vymežit z hlediska pedagogické psychologie tak, že je to působení (některého z rodičů, učitelů, vychovatelů, ale také sociální skupiny), které: 1) je spojeno s určitým chováním nebo jednáním jedince; 2) vyjadřuje kladné společenské hodnocení tohoto chování nebo jednání; 3) přináší jedinci uspokojení některých jeho potřeb, a tím i libost.

Naproti tomu trest je takové působení rodičů, učitelů, vychovatelů, sociální skupiny, které: 1) je spojeno s určitým chováním nebo jednáním; 2) vyjadřuje negativní společenské hodnocení tohoto chování nebo jednání; 3) přináší jedinci omezení některých jeho potřeb, nelibost, popřípadě frustraci.

Většina badatelů se shoduje v tom, že výchova založená spíše na odměnách je efektivnější než výchova užívající převážně trestů. (Čáp, 1993, s. 314-315).

3.2.1 Výchovné styly

Čím je determinován způsob výchovy? Podle Čápa (1993, s.338) na něj pravděpodobně působí zejména tři skupiny činitelů:

1. společensko-historické podmínky od ekonomických, politických a kulturních podmínek až po výchovné tradice;
2. osobní zkušenosti a vlastnosti vychovatelů, jak byli sami v dětství vychovávaní;
3. vlastnosti a zkušenosti vychovávaných dětí, jejich chování obecně a zvláště ve výchovných situacích.

Při „ autokratickém řízení“ vychovatel mnoho rozkazuje, hrozí a trestá, málo respektuje přání a potřeby dětí, má pro ně málo porozumění (Čáp, 1993, s. 332).

„Autoritářská výchova“, kterou uplatňují panovační rodiče, se projevuje náročností, kontrolami, prosazováním požadavků, bez vřelosti a obousměrné komunikace, oceňována je poslušnost, úcta k autoritě, práci, tradici, pořádku a milovnosti; takto vychovávané děti jsou odpovědné, průměrně schopné, postrádající spontaneitu, nepřliš společenské, bez silnější výkonové motivace (Hartl, Hartlová, 2000, s. 680). Někteří rodiče mají pocit, že je jejich povinností rozkazovat, nařizovat a řídit své dítě. Dítě je pak naprosto podřízeno svým rodičům, a ti dávají jeden trest za druhým, takže dítě žije v neustálém strachu z pomsty. Děti, které žijí pod extrémní kontrolou v rodině s přísnou výchovou, jsou často hádavé, neposlušné, roztěkané, nervózní, velmi temperamentní a mají problémy ve škole (Peltová, 2000, s. 84).

Na rozdíl od autoritářské výchovy existuje výchova „autoritou“. Je uplatňována rodiči, kteří mají autoritu, jejich výchova se projevuje častými kontrolami, vyžadováním úkolů a výkonů, které odpovídají věku a schopnostem, což je provázeno vřelostí, péčí a oboustrannou komunikací; takto vychovávané děti jsou nezávislé, sebeprosazující, přátelské k vrstevníkům, ochotné ke spolupráci, intelektuálně a sociálně úspěšné, mají potěšení ze života a dobrou výkonovou motivaci. (Hartl, Hartlová, 2000, s. 680).

Při slabém řízení („ liberální výchova“) vychovatel řídí děti málo nebo vůbec ne. Neklade přímo požadavky. Pokud vysloví požadavek, nekontroluje a nepožaduje jeho důsledné plnění.

Při „sociálně integračním“ (demokratickém) vedení vychovatel dává dětem přehled o celkové činnosti skupiny a jejích cílech, udílí méně příkazů a podporuje iniciativu, působí spíše příkladem než hojnými tresty a zákazy; skupina diskutuje o společné práci, podskupiny se utvářejí spontánně, nikoli příkazem. Důležitým prostředkem působení vychovatele na skupinu je podávání návrhů. Je ochoten dát dětem na vybranou mezi několika možnostmi technického řešení problému. Je přístupný hovorům i o jiných, než pracovních záležitostech. Je to styl netradiční a pro některé vychovatele obtížný (Čáp, 1993, s. 332).

Výchova „shovívavá“ se projevuje citlivostí, zaměřeností na dítě, na dítě však klade vysoké požadavky; takto vychované děti jsou nezralé, ale živé, většinou v dobré náladě, impulzivní, málo samostatné a málo odpovědné.

Výchova „prožitkem“, neboli dobrodružstvím, je uskutečňována prostřednictvím programů s fyzicky náročnou činností a určitou mírou rizika; cílem je zvýšit připravenost a odolnost dítěte na každodenní životní stresy a traumatizující životní událost, prožívat je sám i skupinově. Proto kromě fyzického výkonu zahrnuje obvykle sebereflexi sociální interakce a pozorování prostředí.

Výchova „zanedbávající“ se projevuje zaměřeností rodičů více na sebe než na dítě, dítěti jsou zajištěny základní potřeby, ale rodiče nevědí, co děti dělají, kde a s kým jsou, co je zajímá či trápí, nestarají se o jejich názory; takto vychovávané děti mívají potíže se soustředěním, jsou náladové, utrácivé, impulzivní, jejich výkonová motivace je mizivá, mají sklon k závislostem, minimální frustrační toleranci, nemají žádné dlouhodobé cíle. V případě rodičů zcela netečných a citově lhostejných s naprostým nezájmem o děti se u těchto dětí projevují poruchy chování ve všech oblastech psychiky již ve věku dvou let, přičemž poškození těchto dětí je daleko větší než poškození dětí fyzicky týraných (Hartl, Hartlová, 2000, s. 680-681).

Nejen na činností dětí, ale i na jejich psychický stav a na nejrůznější složky osobnosti působí silně způsob výchovy (Čáp, 1993).

3.3 Výchova chlapců a dívek

Matka a dcera si mohou vybudovat buď vztah pevný a kvalitní nebo povrchní a chladnější. Stejně tak je to i ve vztahu otce a syna. Rodiče se ve svých dětech zhlíží. Matka si pro svou dceru přeje jen to nejlepší, víc než dokázala a měla ona sama, jako např. více šancí, manžela, bezstarostný život, atp. I otcové jsou pro dcery velkým vzorem. Debaty o jejich zevnějšku, apod. jim umožňují znát i mužský pohled, pomáhají upevnit sebevědomí a děvčata se naučí s muži komunikovat, vycházet s nimi, vybrat si mezi nimi partnera a nahlédnout do světa motorů a kutilství (Biddulph, 1999). Otcův vztah k dceři je nezbytný pro schopnost pohybovat se mezi muži, je pro ni vzorem mužnosti a srovnáním s ženskostí (Bakalář, 2002).

Má-li syn vřelý citový vztah se svému otci, bude se rozvíjet k jeho obrazu. Má-li syn vřelý vztah k matce, bude hledat svou životní partnerku, svou budoucí ženu podle jejího vzoru. Právě tak dcera, která citově lne k matce, bude vyrůstat do její podoby a miluje-li svého otce, bude hledat hodnoty, které pro ni představuje on, i u svého muže (Kodýtková, 1977, s. 79). Vzhledem k důležitosti rané vazby mezi matkou a dítětem může vypadat zvláště, že mezi patnáctým a šestačtyřicátým měsícem se začnou chlapečci od maminky odtahovat. Chlapci se v této době víc než holčičky stávají negativními a vzdorují veškerému úsilí o jejich usměrňování. Obvykle lépe reagují na otce, ale ne o moc. Maminka má v této době velkou příležitost. Musí se chopit odpovědnosti. Nestačí, aby nechala kázání na otci. Úcta k její autoritě a vedení má kořeny právě v tomto období a promarněné příležitosti se jen stěží vracejí zpět. Chlapci zoufale potřebují, aby na ně někdo dohlížel. Existují dva hlavní úkoly, které otec má: role a vzor (Dobson, 2003).

3.3.1 Skupiny dětí z hlediska výchovy

„Snadno vychovatelné děti“ jsou neproblémové, vyrovnané, optimistické. Přiměřeně reagují na vnější podněty a podmínky. Dokáží se přizpůsobit změnám. Mimo jiné dobře spí a dobře jedí. Patří sem \pm 40% chlapců a dívek.

„Obtížně vychovatelné děti“ bývají nápadné už v kojeneckém věku. Objevuje se u nich takzvaný obrácený rytmus spánku a bdění. Tyto děti se těžko přizpůsobují nástupu do mateřské školy, 1. třídy, ale i pozdějším změnám. Výrazně a jakoby zbrkle projevují zlost, radost, nadšení. Bývají neklidné, nesoustředěné, patří sem \pm 10% dětské populace.

„Pasivní děti“ bývají mrzuté a těžko přizpůsobivé. Vyžadují „své tempo“, žádný spěch, jinak se jejich výkon prudce zhoršuje. Patří sem \pm 10% dětí.

Zbývajících 40% dětí je typově méně vyhraněných. Nejčastěji mezi nimi najdeme různé kombinace s převahou určitého stylu chování (Grollová, 1989, s. 20-21).

Některé dítě je tvárnější, poddajnější, snáze vychovatelné, jiné je odmalička negativistické, tvrdohlavé, obtížně vychovatelné, další např. přecitlivělé, příliš poddajné, pasivní. Princip individuality v rodinné výchově akceptuje rozdílnost dětských povah, rozdílnost typů jejich nervové soustavy, rozdílnost průběhu jejich vývoje a individuální přístupy rodičů k nim v procesu rodinné výchovy (Kodýtková, 1977). Dítě může být např. rodiči výrazně vedeno k tomu, aby vždy především hájilo a prosazovalo své zájmy, prosazovalo své požadavky, podléhalo vlastním citům, uspokojovalo vlastní potřeby a nutilo ostatní respektovat jeho vůli, splňovat jeho přání, podřizovat se jeho potřebám. Nebo naopak může být vychovááno k respektování potřeb a zájmů druhých lidí, k ochotě porozumět jejich citům a požadavkům, ke schopnosti myslet nejdříve především na druhé a potom teprve na sebe (Kodýtková, 1977, s. 109).

1 Cíl šetření

- **Jaká specifika rolí matek a otců se vyskytují v současné české společnosti, konkrétně v rodinné výchově?**
- **Kolik času věnují matky či otcové výchově svých dětí?**
- **Plní častěji otcové úlohu osoby, která vede děti ke kázni a poslušnosti?**
- **Panuje mezi respondenty dochovaný stereotyp, že otcové nemají zájem o výchovu a trávení času s dětmi?**

Cílem šetření je zjistit, jaký postoj zaujímá současná česká společnost k rodinné výchově a jaká specifika rolí matek a otců se vyskytují v této výchově. Dalším cílem je zmapovat názory respondentů na současnou „križi otců“ a ověřit, zda-li se potýká Česká republika s dochovaným stereotypem, že otcové nemají zájem o výchovu svých dětí a nejsou ochotni věnovat čas dětem a rodinné výchově.

2 Předpoklady (dále jen P)

P1: Předpokládám, že otcové plní častěji úlohu osoby, která vede děti ke kázni a poslušnosti.

Tento předpoklad je základem práce. Vychází z kapitoly 2.1. mé teoretické části na s., která čerpá poznatky od autorů: Prchala, Täubnera, Brtníkové, Oakleyové a Dobsona. Taktéž vychází i z kapitoly 2.2. teoretické části mé práce, kde je citováno z autorů: Prchala, Bakaláře a Dobsona. Předpoklad koresponduje s názory uvedených autorů.

K P1 se vztahují otázky č. 5 – 11, C a III. z výzkumného dotazníku (viz příloha č. 1).

P2: Předpokládám, že matka se výchově dětí věnuje časově více.

*P2 poukazuje na přetrvávající fenomén tradičních rolí žen a mužů, kdy se ve většině partnerských dvojicích dětem časově více bude věnovat žena než muž. Tento předpoklad se opírá o kapitoly 2.1.2, 2.2. – konkrétně v kapitole 2.2.1. a 2.2.2. a dále v kapitole 2.3. teoretické části na s., kde jsou uvedeny názory autorů: Bakaláře, Peltové, Prchala, Čápa, Brtníkové a Matějčka a je citován článek z internetového zdroje: *Jaké místo má...**

K P2 se vztahují otázky č. 2,3,4, 12, A, B, I. a II. dotazníku (viz příloha č. 1).

3 Metody a techniky šetření

3.1 Metody šetření

Pro šetření jsem využila metodu dotazování, která je založena na kvantitativním výzkumu. a matematicko-statistickou metodu zpracování terénního výzkumu, protože je vhodná pro zpracování velkého množství dat. Jedná se o zpracování dat prostřednictvím matematických vzorců, tabulek a grafů.

3.2 Technika šetření

Jako explorační techniku pro svůj výzkum jsem zvolila dotazník, protože patří mezi nejpoužívanější techniky a obsáhne velký počet respondentů. Údaje lze snadno kvantifikovat. Nedostatkem je validita získaných údajů.

Identifikační otázky (ohledně pohlaví, vzdělání, věku, profese, rodinného stavu a bydliště) v dotazníku slouží pouze jako charakteristika výzkumného vzorku, nárazníkové a kontaktní otázky nemají vliv na ověřování předpokladů.

Dotazník má celkem 19 otázek. Respondent podle pohlaví odpoví pouze na 16 z nich. V závěru dotazníku jsou otázky určené jen mužům a jen ženám, jsou proto i rozdílně označeny. Ostatní otázky vyplní respondenti obou pohlaví.

Z 19 otázek jsou:

- uzavřené – 4, 6, 8, 11, , A, I, II
- polouzavřené – 2, 3, 7, 8, 9, 10, 12, C, III
- otevřené - B, 13, 1
- kontrolní – 8
- kontaktní – B
- nárazníková – 8

4 Výzkumný terén

Výzkum byl prováděn v době od 15.01.2010 do 26.02.2010 pomocí techniky dotazování na konkrétním vybraném vzorku populace – tj. partnerské dvojice nejméně s jedním dítětem předškolního věku v oblasti Prachaticka.

5 Výzkumný vzorek

Při zkoumání v rámci zpracování praktické části mé bakalářské práce mě zajímali respondenti z oblasti Prachaticka, které jsem diferencovala z hlediska pohlaví, věku, vzdělání, rodinného stavu, bydliště a profese, a které jsem graficky zpracovala do následujících tabulek.

Velký počet respondentů pro vyplnění mého dotazníku v rámci výzkumného šetření jsem získala rozesláním dotazníků osobně či prostřednictvím Oblastní charity Vimperk, Prachatice. Respondentů bylo celkem 50.

Respondenti

Muži	Ženy	Celkem respondentů
25	25	50

Tabulka č. 1

Respondenti dle pohlaví

Pohlaví respondentů	Počet respondentů
Muži	25
Ženy	25
Celkem respondentů	50

Pozn.: Tabulka graficky znázorňuje rozdělení respondentů dle pohlaví

Tabulka č. 2

Respondenti dle věku

Věk respondentů	Počet respondentů	
	Muži	Ženy
25 – 30 let	8	6
31 – 35 let	6	12
36 – 40 let	6	4
41 – 45 let	5	3
46 – 50 let	0	0
Celkem respondentů	50	

Pozn.: Tabulka graficky znázorňuje rozdělení respondentů dle věku.

Z 25 mužů tvoří z hlediska proměnné „věk“ 32 % muži ve věku 25 – 30 let, 24 % muži ve věku 31 – 35 let, 24 % muži ve věku 36 – 40 let a 20 % muži ve věku 46 – 50 let. Z 25 žen tvoří 24 % ženy ve věku 25 – 30 let, 48 % ženy ve věku 31 – 35 let, 16 % ženy ve věku 36 – 40 let a 12 % ženy ve věku 41 – 45 let.

Tabulka č. 3

Respondenti dle dosaženého vzdělání

Vzdělání respondentů	Počet respondentů	
	Muži	Ženy
Základní	0	0
Střední odborné s výučním listem	10	9
Střední odborné s maturitou	12	12
Vyšší odborné	2	3
Vysokoškolské	1	1
Celkem respondentů	50	

Pozn.: Tabulka graficky znázorňuje rozdělení respondentů dle dosaženého vzdělání.

Z 25 mužů tvoří z hlediska proměnné „vzdělání“ 40 % mužů s vyučením, 48 % muži s maturitou, 8 % muži s vyšším odborným vzděláním a 4 % muži s vysokoškolským vzděláním. Z 25 žen tvoří 36 % ženy s vyučením, 48 % ženy s maturitou, 12 % ženy s vyšším odborným vzděláním a 4 % ženy s vysokoškolským vzděláním.

Tabulka č. 4

Respondenti dle rodinného stavu

Rodinný stav respondentů	Počet respondentů	
	Muži	Ženy
Svobodný/á	5	4
Ženatý/vdaná	19	19
Rozvedený/á	1	2
Vdovec/vdova	0	0
Celkem	50	

Pozn.: Tabulka graficky znázorňuje rozdělení respondentů dle jejich rodinného stavu.

Z 25 mužů tvoří z hlediska proměnné „rodinný stav“ 20 % svobodní muži, 76 % ženatí muži a 4 % rozvedení muži. Z 25 žen tvoří 16 % svobodné ženy, 76 % vdané ženy a 8 % rozvedené ženy.

Tabulka č. 5

Respondenti dle bydliště

Bydliště respondentů	Počet respondentů	
	Muži	Ženy
Město	13	8
Vesnice	12	17
Celkem respondentů	50	

Pozn.: Tabulka graficky zachycuje rozdělení respondentů dle bydliště.

Z 25 mužů tvoří z hlediska proměnné „bydliště“ 52 % mužů žijících ve městě a 48 % mužů žijících na vesnici. Z 25 žen tvoří 32 % ženy žijící ve městě a 68 % ženy žijící na vesnici.

Tabulka č.6

Respondenti dle profese

Profese	Muži	Profese	Ženy
Instalatér	1	Mateřská dovolená	3
Mistr	2	Žena v domácnosti	2
Podnikatel	5	Podnikatelka	3
Elektrikář	1	Vychovatelka	1
Starosta	1	Učitelka	1
Prodavač	1	Prodavačka	3
Automechanik	1	Kadeřnice	1
Řidič	2	Kuchařka	1
Číšník	2	Švadlena	1
Nezaměstnaný	2	Nezaměstnaná	2
Účetní	1	Účetní	2
Státní zaměstnanec	3	Státní zaměstnanec	3
Dělník	3	Dělnice	2
Celkem	25	Celkem	25

Pozn.: Tabulka graficky zobrazuje rozdělení respondentů dle jejich profese.

Z 25 mužů tvoří z hlediska proměnné „profese“ 4 % muži s profesí instalatéra, 8 % muži s profesí mistr, 20 % muži s profesí podnikatele, 4 % muži s profesí elektrikáře, 4 % muži s profesí starosty, 4 % muži s profesí prodavače, 4 % muži s profesí automechanika, 8 % muži s profesí řidiče, 8 % muži s profesí číšníka, 8 % nezaměstnaných mužů, 4 % muži s profesí účetního, 12 % muži s profesí státního zaměstnance a 12 % muži s profesí dělníka. Z 25 žen tvoří 12 % ženy na mateřské dovolené, 8 % ženy v domácnosti, 12 % ženy s profesí podnikatelky, 4 % ženy s profesí vychovatelky, 4 % ženy s profesí učitelky, 12 % ženy s profesí prodavačky, 4 % ženy s profesí kadeřnice, 4 % ženy s profesí kuchařky, 4 % ženy s profesí švadleny, 8 % nezaměstnané ženy, 8 % ženy s profesí účetní, 12 % ženy s profesí státního zaměstnance a 8 % ženy s profesí dělnice.

Pro mé výzkumné šetření jsem zvolila za základní proměnnou pohlaví a rodinný stav respondentů.

6 Prezentace a interpretace výsledků výzkumu

Mnou vytvořený dotazník se týká rolí matek a otců v České republice v rámci rodinné výchovy. Dotazník je rozkryt na 4 stranách archu papíru o rozměru A4, přičemž na první straně je stručné odůvodnění účelu dotazníku předkládaného osloveným respondentům, zmínění o zachování anonymity v případě zjištěných informací z dotazníků, vyzvání k vyplnění dotazníku a poděkování za spolupráci mým jménem. Dále se zde nachází prostor pro základní identifikační údaje respondenta a první 2 otázky týkající se tématu mé bakalářské práce. Na 2. straně jsou otázky č. 3 – 9, na 3. straně otázky č. 10 – 13. Na straně 4 jsou 3 doplňující otázky, týkající se výhradně mužů a 3 doplňující otázky, týkající se výhradně žen. (viz příloha č. 1 na s.)

Dotazník byl namnožen v 50 kopiích. Oslovila jsem 50 respondentů na základě osobního kontaktu či náhodně zvolených respondentů prostřednictvím Oblastní charity Vimperk, Prachatic. 50 oslovených respondentů mi také dotazník nazpět vrátilo. Všechny dotazníky byly řádně vyplněny.

P1: Předpokládám, že otcové plní častěji úlohu osoby, která vede děti ke kázni a poslušnosti.

K tomuto předpokladu se vztahují otázky č. 5 –11, C a III.

5) Poznáte, když Vaše děti po něčem touží nebo je něco trápí?

Tato otázka se vztahuje k P1 a je uzavřená. Zjišťuje zda rodiče poznají na svých dětech jejich touhy a trápení.

Tab. č. 7a

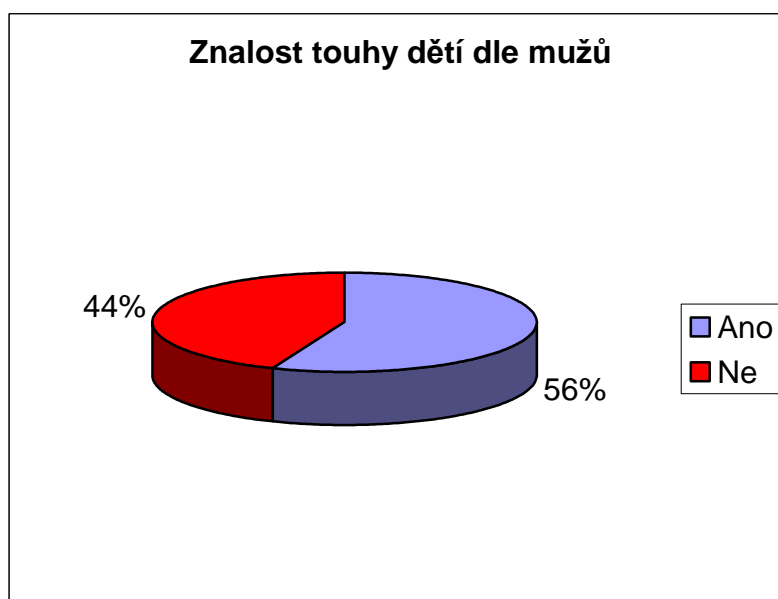
Znalost touhy dětí

Touhy dětí	Počet respondentů	
	Muži	Ženy
Ano	56	96
Ne	44	4

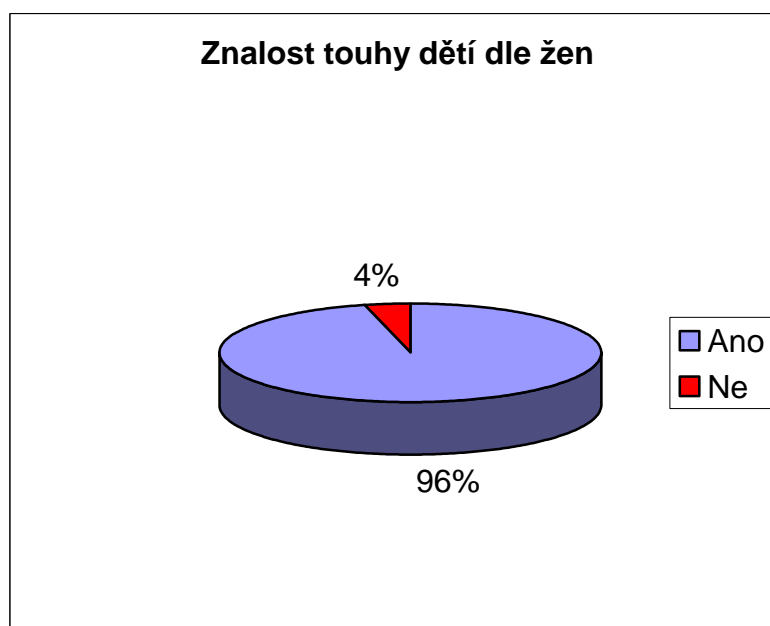
56 % mužů a 96 % žen pozná, že děti po něčem touží, 44 % mužů a 4 % žen nepoznají touhy svých dětí.

Zde jsem si ověřila, že 96% matek ví, zda jejich děti po něčem touží, zajímavé je zjištění, že také otcové v 56% mají zájem o to, po čem jejich děti touží .

Graf č. 1

Graf č. 2

Tab. č. 7b

Znalost trápení dětí

Trápení dětí	Počet respondentů	
	Muži	Ženy
Ano	64	100
Ne	36	0

64 % mužů a 100 % dotázaných žen pozná, když děti něco trápí.
36 % mužů trápení svých dětí nepozná.

Graf č. 3

Graf č. 4

6) Dodržují Vaše děti Vámi stanovený denní režim?

Tato otázka se vztahuje k P1 a je uzavřená. Zjišťuje, zda děti častěji nebo snadněji dodržují denní režim stanovený rodičem. Respondenti svou odpověď zdůvodňují.

Tab. č. 8

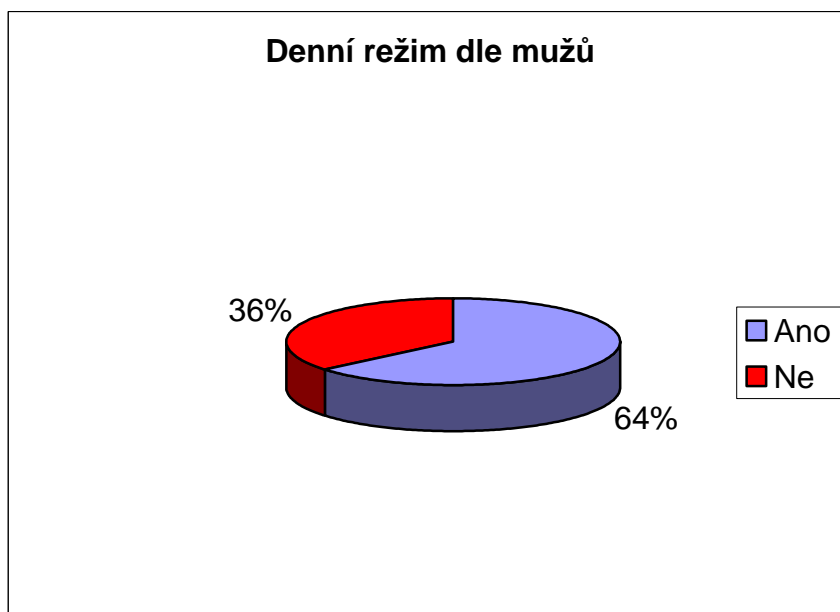
Denní režim

Dodržení denního režimu	Počet respondentů	
	Muži	Ženy
Ano	64	96
Ne	36	4

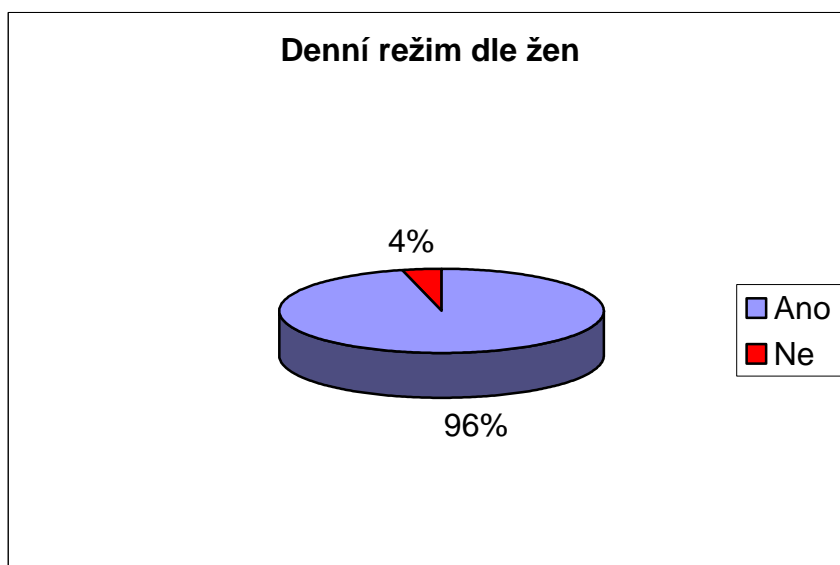
64 % mužů a 96 % žen se domnívá, že děti dodržují stanovený denní režim, naopak 36 % mužů a 4 % žen si myslí, že děti nedodržují stanovený denní režim rodičem. Ženy tento názor odůvodňují tím, že děti ví, že je dodržování třeba, že vidí dodržování denního režimu stejně tak u svého rodiče nebo že prostě po nich rodič vyžaduje jeho dodržování. Muži tento názor odůvodňují tím, že je nutností dodržovat denní režim z pozice dítěte, že mají děti povinnost dodržovat ho a nebo že děti ví, že je dodržování třeba. V případě názoru respondentů, že děti denní režim nedodržují, tento názor muži odůvodňují tím, že děti poslouchají spíše matku a ženy tím, že po dětech nevyžadují dodržování denního režimu.

Denní režim dodržují spíše děti, kterým jej uložila v 96 % matka. Není zanedbatelné zjištění, že 64 % mužů požaduje po dětech stanovený režim

Graf č. 5

Graf č. 6

7) Kdo je „hlavou“ Vaší rodiny?

Tato otázka se vztahuje k P1 a je polouzavřená. Zjišťuje vůdčí postavení jednoho z partnerů v rodině.

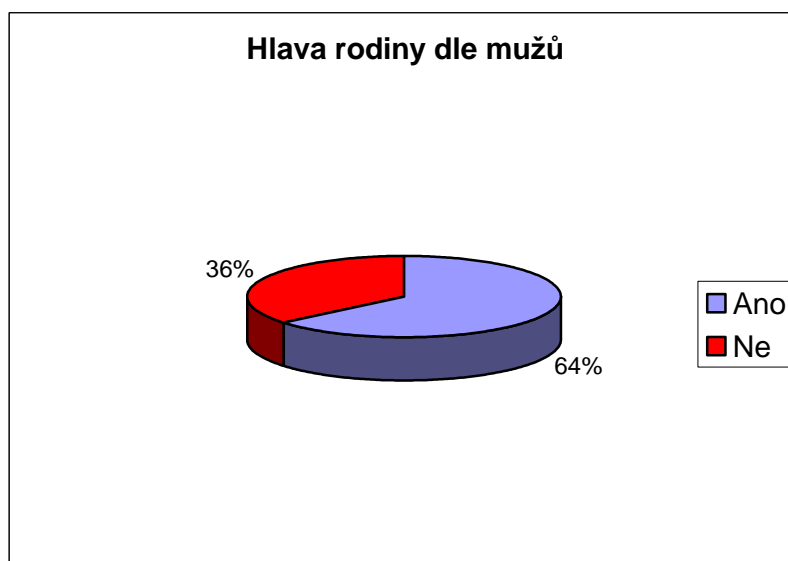
Tab. č. 9

Hlava rodiny

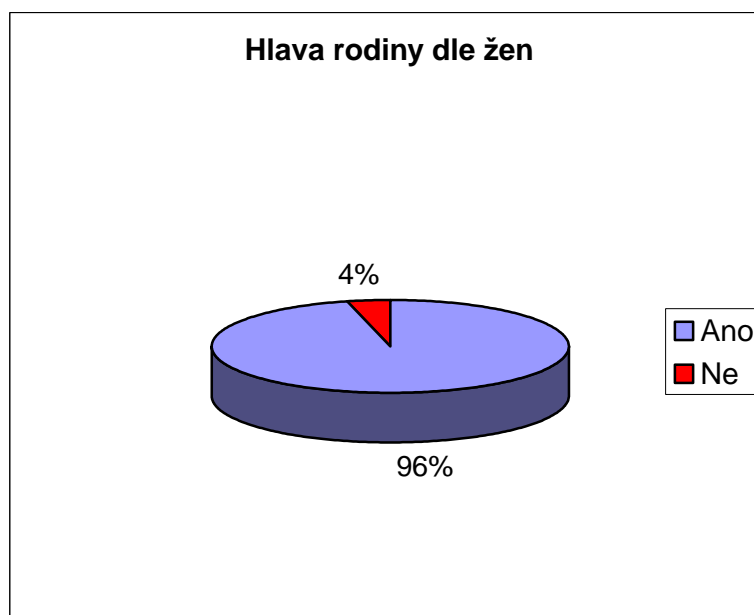
„Hlava“ rodiny	Počet respondentů	
	Muži	Ženy
Partner(ka)	16	68
Já sám/a	60	24
Někdo jiný (oba partneři)	24	8

16 % mužů a 68 % žen se domnívá, že „hlavou“ rodiny je partner či partnerka. 60 % mužů a 24 % žen se považuje osobně za „hlavu“ rodiny, 24 % mužů a 8 % žen uvádí, že „hlavou“ rodiny jsou oba partneři. Z výsledků vyplývá, že oběma partnery je vnímáno, že muž je hlavou rodiny.

Graf č. 7

Graf č. 8

8) Ve výchově svých dětí jste...?

Tato otázka se vztahuje k P1 a je polouzavřená a zároveň i kontrolní k otázce č. 10. Koresponduje tak s výběrem odpovědí v obou otázkách.

Tab. č. 10

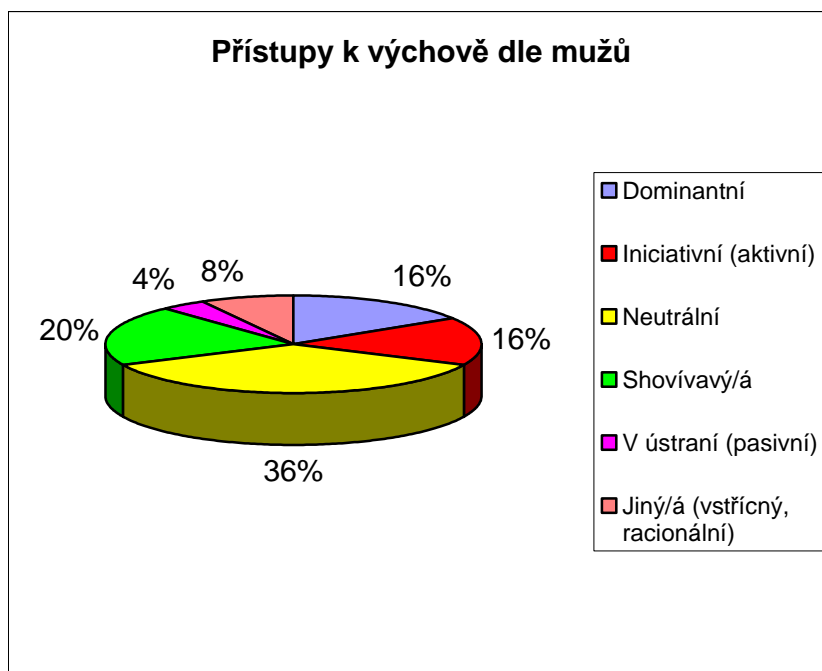
Přístupy k výchově

Přístupy k výchově	Počet respondentů	
	Muži	Ženy
Dominantní	16	8
Iniciativní (aktivní)	16	16
Neutrální	36	48
Shovívavý/á	20	24
V ústraní (pasivní)	4	0
Jiný/á (vstřícný, racionální)	8	4

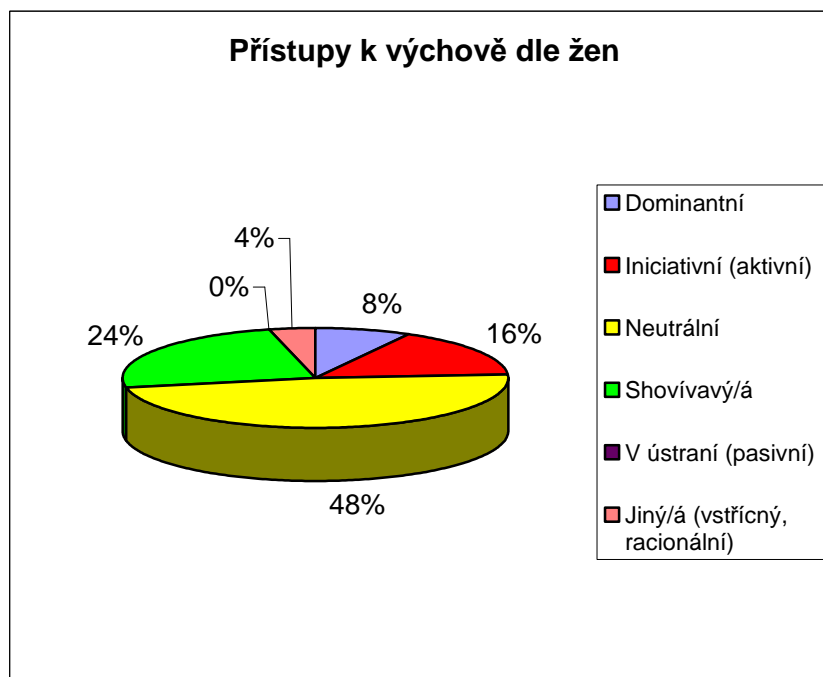
16 % mužů a 8 % žen odpovědělo, že jsou ve výchově dominantní. 16 % mužů a 16 % žen si myslí, že jsou iniciativní ve výchově, 36 % mužů a 48 % žen se domnívá, že jsou ve výchově neutrální, 20 % mužů a 24 % žen odpovědělo, že jsou ve výchově shovívaví, 4 % mužů se domnívá, že jsou ve výchově pasivní, 8 % mužů a 4 % žen využilo možnosti jiného přístupu k výchově a nejčastěji uváděli, že jsou ve výchově vstřícní či racionální.

Výsledky naznačují, že muži i ženy se považují ve výchově převážně za neutrální, přičemž více mužů se považuje za dominantní a více žen se považuje za shovívavé. Toto zjištění podporuje platnost předpokladu P1.

Graf č. 9

Graf č. 10

9) Jaké metody (prostředky) používáte při výchově svých dětí?

Tato otázka se vztahuje k P1 a je polouzavřená. Zkoumá, který z uvedených výchovných prostředků či metod v dotazníku převládá v současné české rodině. Respondenti si mohli zvolit více variant odpovědí, proto nejsou výsledky sumarizované.

Tab. č. 11

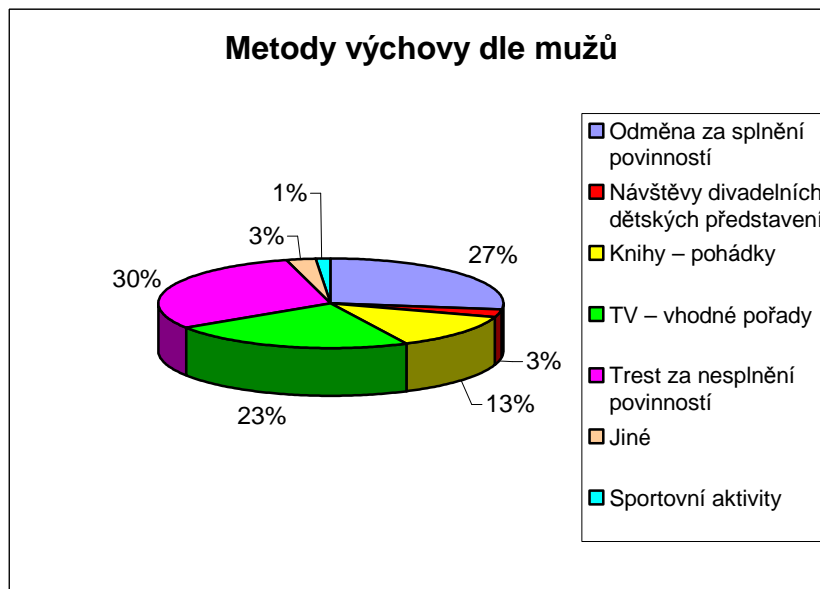
Metody výchovy

Metody výchovy	Počet respondentů	
	Muži	Ženy
Odměna za splnění povinností	76	56
Návštěvy divadelních dětských představení	8	16
Knihy – pohádky	36	64
TV – vhodné pořady	64	76
Trest za nesplnění povinností	84	20
Jiné	8	8
Sportovní aktivity	4	4

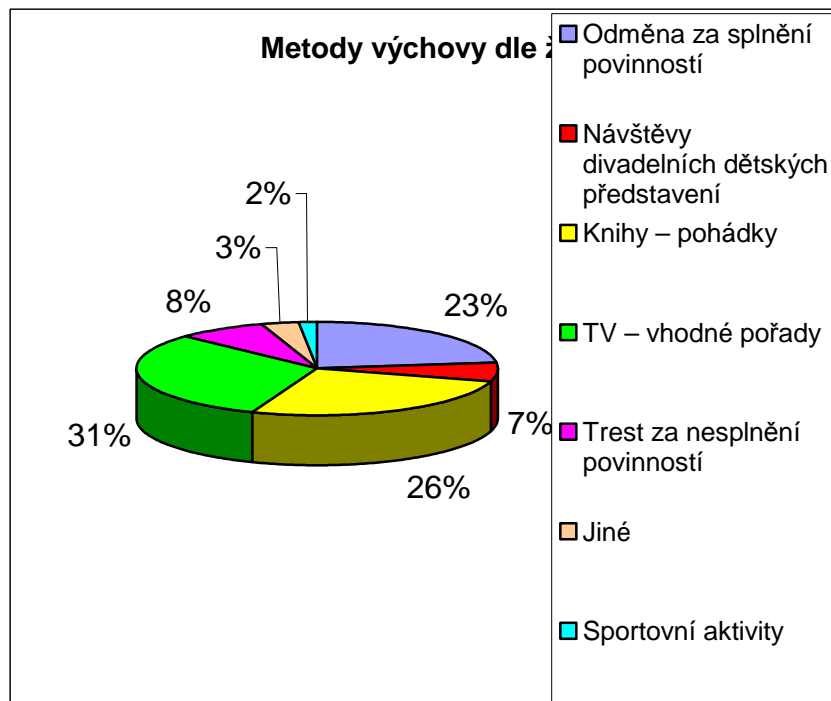
76 % mužů a 56 % žen se domnívá, že nejvíce využívají rodiče metodu odměn za splnění povinností. 8 % mužů a 16 % žen, že nejvíce využívány návštěvy divadelních dětských představení jako výchovného prostředku. 36 % mužů a 64 % žen se shoduje na využívání čtení knih, konkrétně pohádek jako výchovného prostředku. 64 % mužů a 76 % mužů využili možnosti sledování televize jako výchovného prostředku, 84 % mužů a 20 % žen zvolilo možnost trestu za nesplnění povinností jako výchovného prostředku. 8 % mužů a 8 % žen zvolilo jiné metody výchovy např. povídání si. 4 % mužů a 4 % žen se domnívají, že rodiče využívají sportovní aktivity jako výchovného prostředku.

76 % mužů preferuje výchovný systém odměny a trestu. Naopak matky preferují více komunikaci s dětmi. Zajímavým zjištěním je , že oba rodiče preferují jako odměnu pasivní trávení volného času dětí.(TV pořady).

Graf č. 11

Graf č. 12

10) Jak byste ohodnotil/a svoji výchovu dětí?

Otázka se vztahuje k P1 a je polouzavřená. Slouží ke zjištění, který styl výchovy je nejpoužívanější, přetrvávající a nejčastější u mužů a žen.

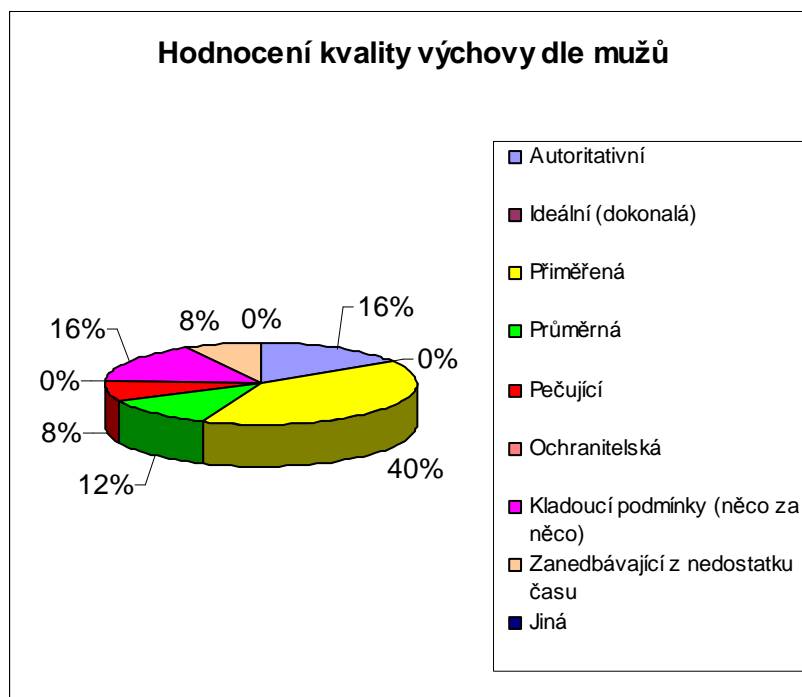
Tab. č. 12**Hodnocení kvality výchovy**

Hodnocení výchovy	Počet respondentů	
	Muži	Ženy
Autoritativní	16	0
Ideální (dokonalá)	0	8
Přiměřená	40	52
Průměrná	12	8
Pečující	8	16
Ochranitelská	0	12
Kladoucí podmínky (něco za něco)	16	0
Zanedbávající z nedostatku času	8	4
Jiná	0	0

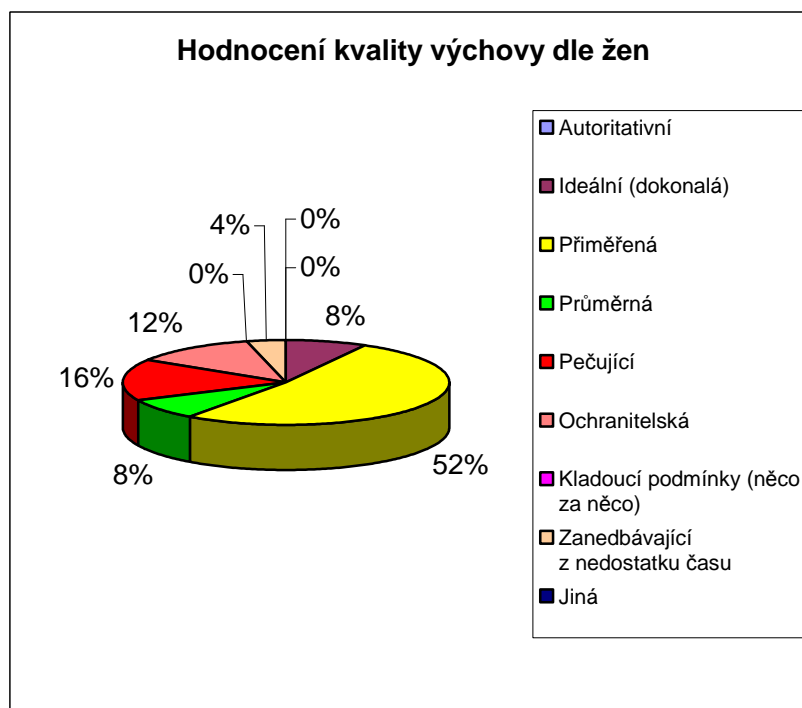
16 % mužů hodnotí svou výchovu jako autoritativní, 8 % žen jako dokonalou výchovu, 40 % mužů a 52 % žen za přiměřenou výchovu, 12 % mužů a 8 % žen za průměrnou výchovu, 8 % mužů a 16 % žen považují za typ pečující výchovy, 12 % žen se domnívá, že vychovává ochranitelským způsobem, 16 % mužů se domnívá, že při výchově dětí klade podmínky, 8 % mužů a 4 % žen hodnotí výchovu za zanedbávající z důvodu nedostatku času. Jiné možnosti dotázaní respondenti nevyužili.

Muži ve 40 % hodnotí svou výchovu jako přiměřenou stejně jako 52 % žen. Ženy se za autoritativní vůbec nepovažují , stejně jako muži nepovažují svou výchovu za ochrannitelskou.

Graf č. 13

Graf č. 14

11) Najal/a byste si cizí osobu na hlídání a výchovu svých dětí?

Tato otázka se vztahuje k P1 a je uzavřená. Zjišťuje důvěru či nedůvěru ohledně hlídání a výchovy dětí jinou osobou než rodičem. Tato otázka má za úkol zjistit, zda by více ženy nebo muži nechali své děti v péči někoho jiného. Odpovědi jsou se zdůvodněním.

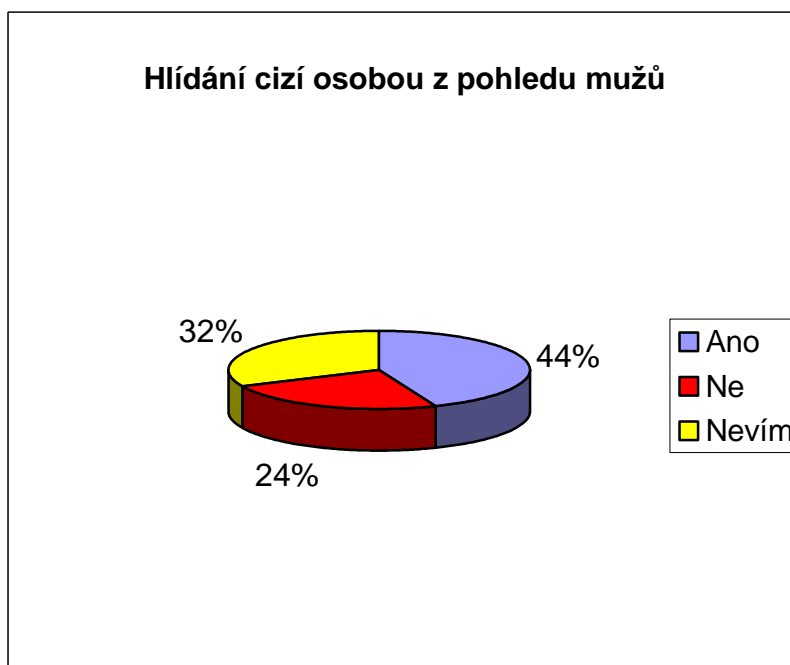
Tab. č. 13a

Hlídání cizí osobou

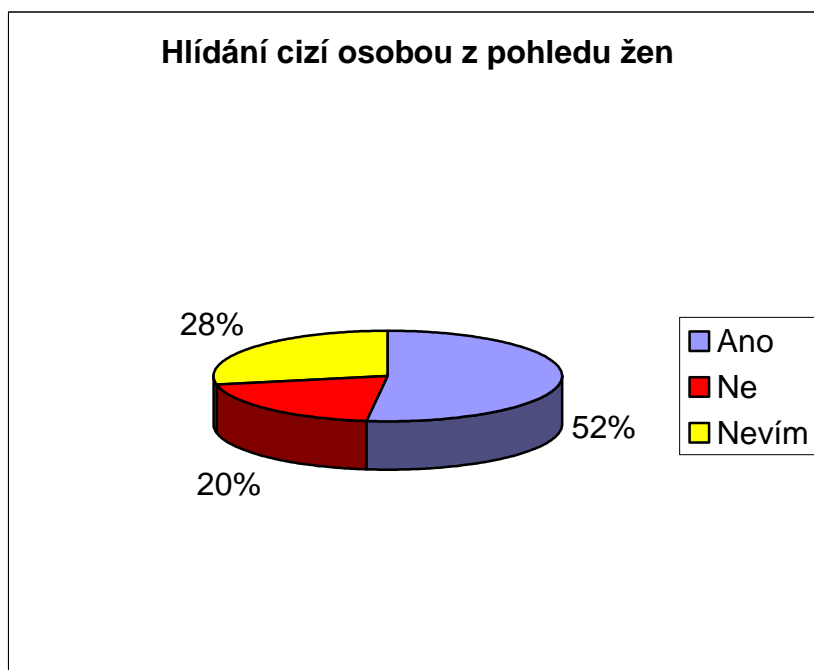
Hlídání cizí osobou	Počet respondentů	
	3.3 Muži	Ženy
Ano	44	52
Ne	24	20
Nevím	32	28

S hlídáním dětí cizí osobou by souhlasilo 44 % dotázaných mužů a 52 % dotázaných žen. Nesouhlasilo by 24 % mužů a 20 % žen. 32 % mužů a 28 % žen neví. Muži, kteří souhlasili s hlídáním dětí cizí osobou jako důvod uváděli, že by cizí osoby k hlídání využili za předpokladu, že není dostatek času na výchovu ze strany rodičů nebo z důvodu nutnosti. Ženy uvedly, že by cizí osoby k hlídání využily z důvodu ulehčení času a energie nebo z důvodu nutnosti. Muži i ženy, kteří nesouhlasili s hlídáním dětí cizí osobou tvrzení odůvodnili tím, že hlídání je úloha rodičů a nebo by měli nedůvěru k cizí osobě.

Graf č. 15

Graf č. 16

Tab. č. 13b

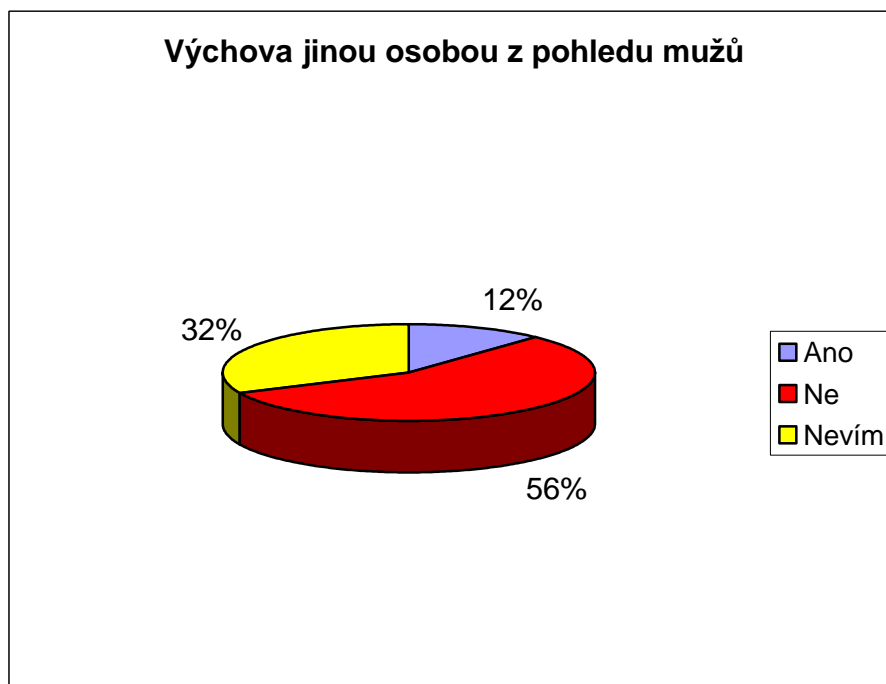
Výchova jinou osobou

Výchova jinou osobou	Počet respondentů	
	Muži	Ženy
Ano	12	8
Ne	56	68
Nevím	32	24

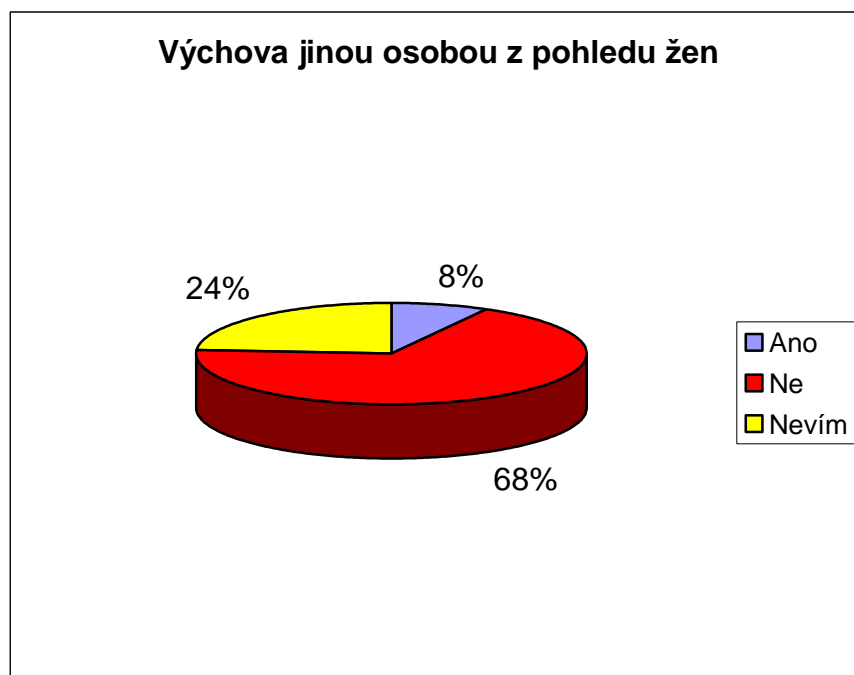
S výchovou dětí jinou osobou by souhlasilo 12 % dotázaných mužů a 8 % dotázaných žen. 56 % mužů a 68 % žen vyslovilo nesouhlas, 32 % mužů a 24 % žen neví. Muži a ženy, kteří souhlasili s výchovou dětí jinou osobou, by této možnosti využili jen v případě soukromého učitele jako náhradní vychovávající osoby. Muži a ženy, kteří nesouhlasili s výchovou dětí jinou osobou svůj názor vysvětlují tím, že by neměli důvěru k cizí osobě a že je výchova určena rodičům.

Respondenti odpověděli, že dočasné hlídání dítěte je pro ně přijatelné, avšak výchovu dětí by cizí osobě nesvěřili. Z toho můžeme usoudit, že ve sledovaném vzorku respondentů se klade důraz na rodičovské vzorce chování a tím i výchova vlastních dětí je pro ně nezastupitelná

Graf č. 17

Graf č. 18

C) Která role v rodině Vás nejvíce charakterizuje?

Tato otázka se vztahuje k P1 a je polouzavřená. Zjišťuje charakteristickou a hlavní roli muže v rodině.

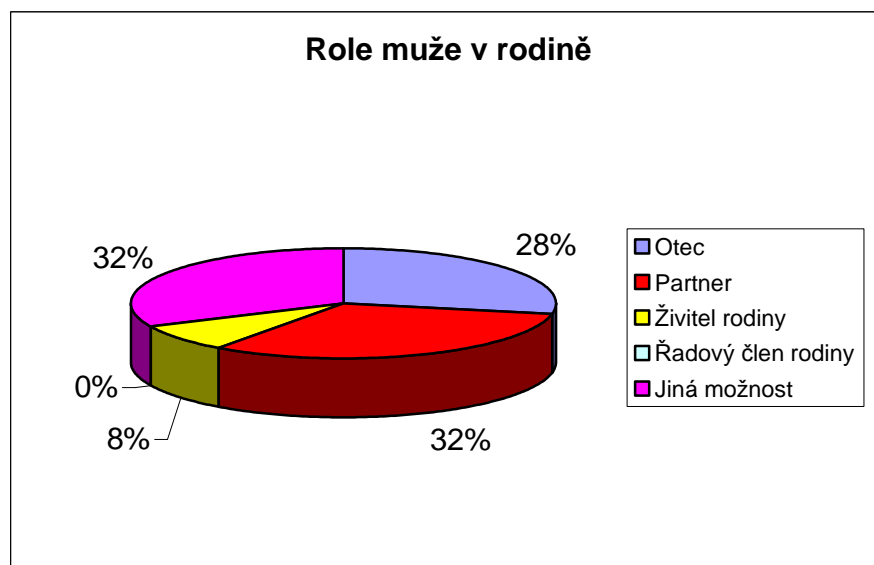
Tab. č. 14

Role muže v rodině

Role muže v rodině	Počet mužů
Otec	28
Partner	32
Živitel rodiny	8
Řadový člen rodiny	0
Jiná možnost	32

28 % mužů uvedlo, že jejich hlavní rolí je otec, 32 % mužů uvedlo roli partnera, 8 % uvedlo roli živitele a 32 % mužů zvolilo jinou možnost.

Graf č. 19

III.) Která role v rodině Vás nejvíce charakterizuje?

Tato otázka se vztahuje k P1 a j polouzavřená. Zkoumá charakteristickou a hlavní roli ženy v rodině.

Tab. č. 15

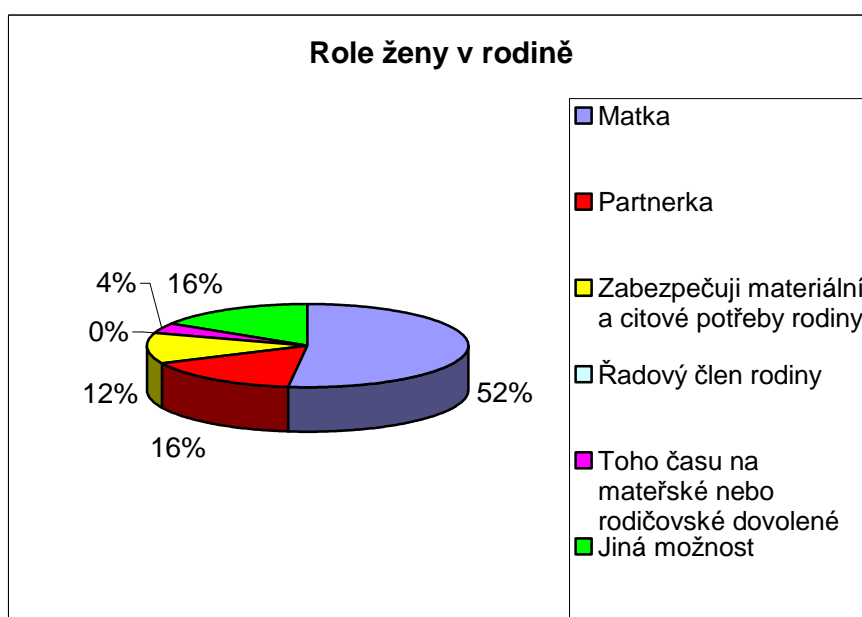
Role ženy v rodině

Role ženy v rodině	Počet žen
Matka	52
Partnerka	16
Zabezpečuji materiální a citové potřeby rodiny	12
Řadový člen rodiny	0
Toho času na mateřské nebo rodičovské dovolené	4
Jiná možnost	16

52 % žen uvedlo, že jejich hlavní rolí je role matky, 16 % žen uvedlo roli partnerky, 12 % žen uvedlo roli zabezpečující materiální a citové potřeby rodiny, 4 % žen roli žen na mateřské dovolené či rodičovské dovolené a 16 % žen využilo jiné možnost a nejčastěji uváděly, že se cítí být matkami i partnerkami zároveň.

Na rozdíl od mužů se cítí být matky více mámou. V menší míře partnerkou, což je pravděpodobně dáno biologickým nastavením ženy jako matky a ochránitelky svých mláďat.

Graf č. 20

P2: Předpokládám, že matka se výchově dětí věnuje časově více.

2) Kolik svého volného času denně věnujete dětem o víkendech, svátcích apod. na hraní s nimi, výlety apod.?

Tato otázka se vztahuje k P2 a je polouzavřená. Jejím úkolem je zjistit, kolik svého volného času ve dnech volna věnuje dětem žena a muž při volnočasových aktivitách. Domnívám se, že ve dnech volna se dětem bude více věnovat otec. Odpověď je se zdůvodněním.

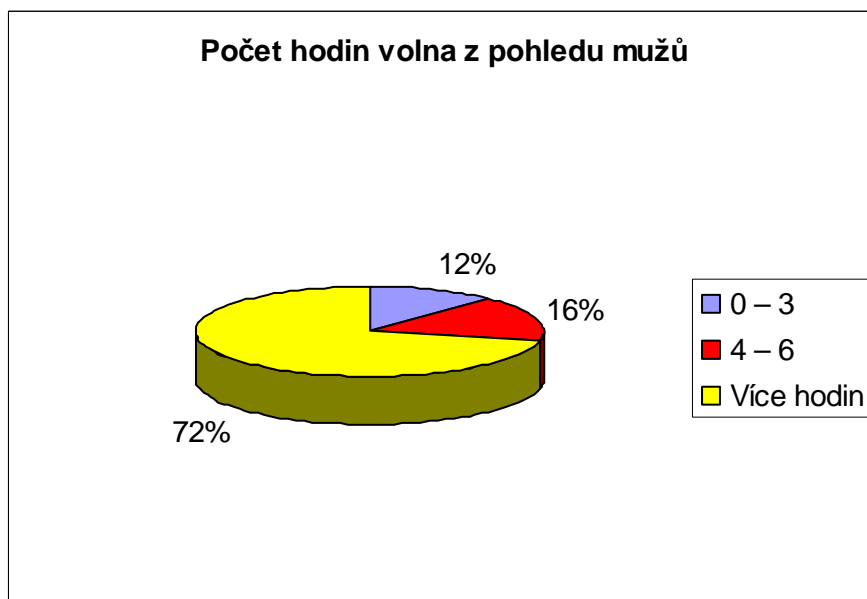
Tab. č. 16

Volný čas

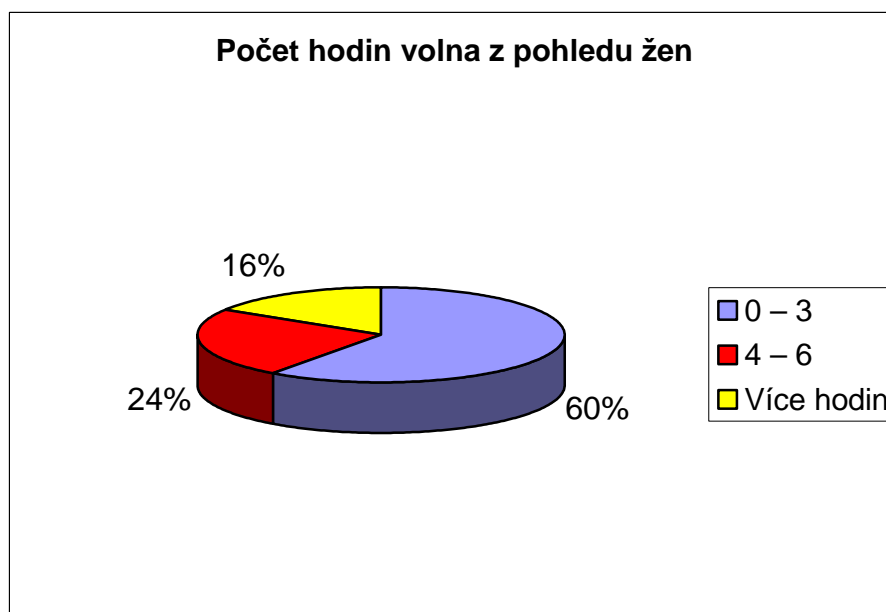
Počet hodin volna	Počet respondentů	
	Muži	Ženy
0 – 3	12	60
4 – 6	16	24
Více hodin	72	16

12 % mužů a 60 % žen věnuje dětem 0 – 3 hodiny denně. 16 % mužů a 24 % žen věnuje dětem 4 – 6 hodin denně. 72 % mužů a 16 % žen věnuje dětem na výlety atd. více jak 6 hodin denně. Z toho vyplývá, že muži překvapivě věnují více času trávení s dětmi než ženy. Muži svou odpověď nejčastěji zdůvodnili tak, že chtějí s dětmi trávit co nejvíce času, mají na děti čas, věnují se dětem, protože si to zaslouží a také kvůli odpočinku partnerky. Ženy svou odpověď zdůvodnily tím, že o víkendu mají více času se dětem věnovat, přes týden mají povinnosti s domácností a jsou zapojeny v pracovním procesu, tráví s dětmi více času partner, nemají na ně čas nebo jsou raději jen diváky.

Graf č. 21

Graf č. 22

3) Kolik volného času po práci (tzn. ve všední den) věnujete dětem při hraní?

Tato otázka se vztahuje k P2 a je polouzavřená. Zkoumá, který z rodičů se věnuje více dětem po práci. Předpokládám, že více času v tomto případě bude dětem věnovat matka. Odpovědi jsou se zdůvodněním.

Tab. č. 17

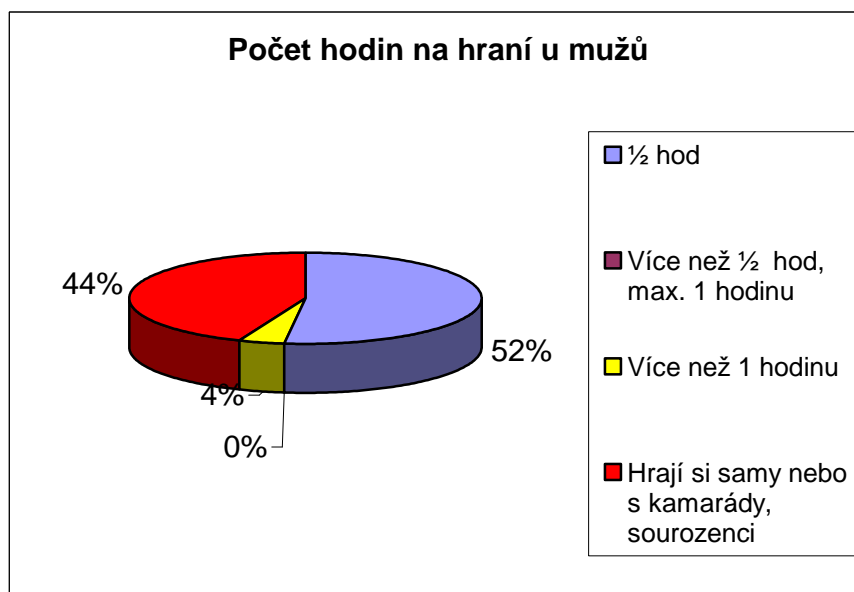
Počet hodin na hraní s dětmi

Počet hodin na hraní ve všední den	Počet respondentů	
	Muži	Ženy
<i>½ hod</i>	52	16
Více než ½ hod, max. 1 hodinu	0	16
Více než 1 hodinu	4	52
Hrají si samy nebo s kamarády, sourozenci	44	16

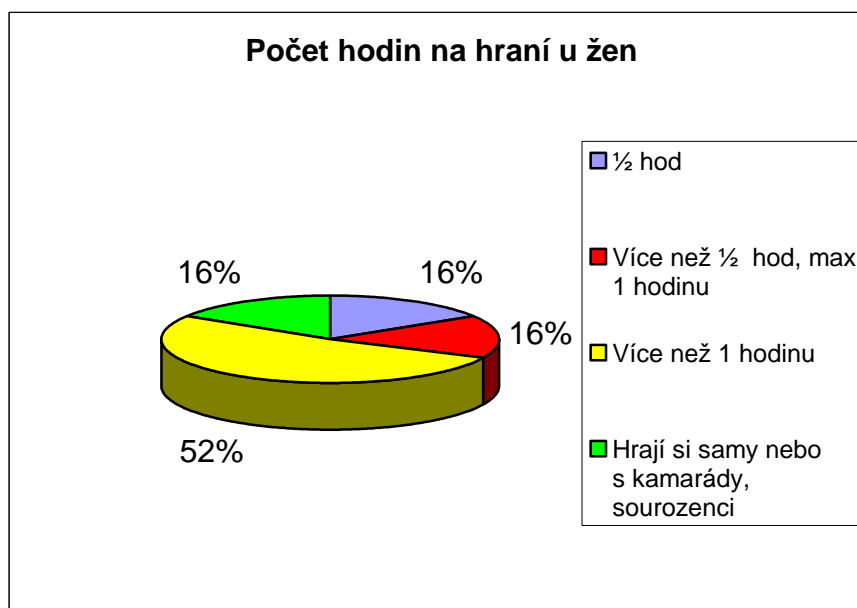
52 % mužů a 16 % žen tráví čas ve všední s dětmi na hraní půl hodiny denně. 16 % žen věnuje dětem ve všední den na hraní maximálně hodinu času denně. 4 % mužů a 52 % žen věnuje dětem více jak hodinu času. 44 % mužů a 16 % žen nechávají děti hrát si s kamarády či sourozenci a nehrají si s nimi. Muži toto tvrzení vysvětlují tím, že přijíždí pozdě ze zaměstnání ve všední den, nemají čas si s dětmi hrát nebo že si děti chtějí raději hrát s kamarády než s rodiči. Ženy toto tvrzení vysvětlují tak, že mají čas a chuť si hrát s dětmi, že je hraní s dětmi pro ně forma odreagování nebo že s nimi chtějí být.

Přestože, muži v dotazníku uváděli, že nemají dostatek volného času ve všední den, zaznamenala jsem, že 52% mužů věnuje alespoň půl hodiny denně svým dětem. Není to optimální zjištění, ale také se nepotvrdilo, že nemají otcové na své děti v pracovních dnech čas.

Graf č. 23

Graf č. 24

4) Povídáte si s dětmi o světě kolem sebe (o zvířatech, rostlinách, světě kolem sebe a podobně)?

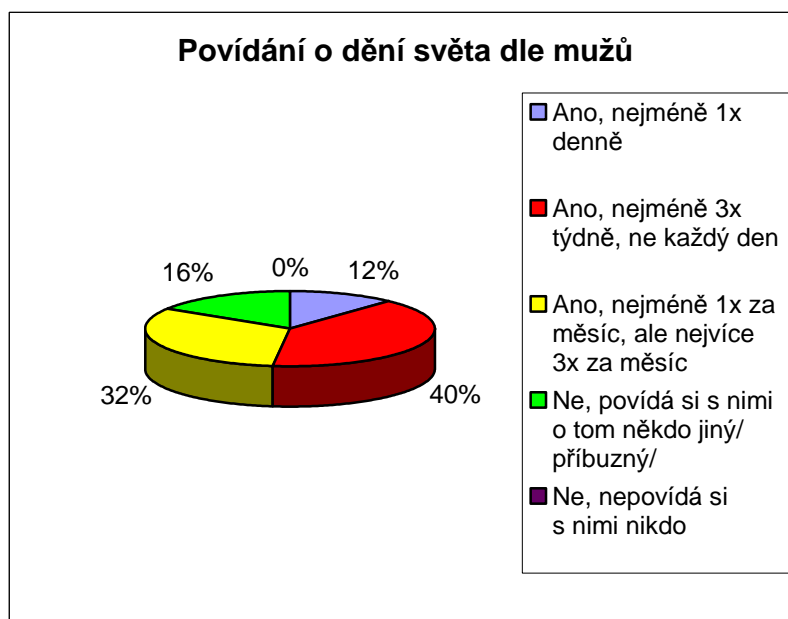
Tato otázka se vztahuje k P2 a je uzavřená. Zjišťuje, zda se rodič věnuje dětem při hraní více než rodič opačného pohlaví po celodenním vyčerpání v zaměstnání.

Tab. č. 18

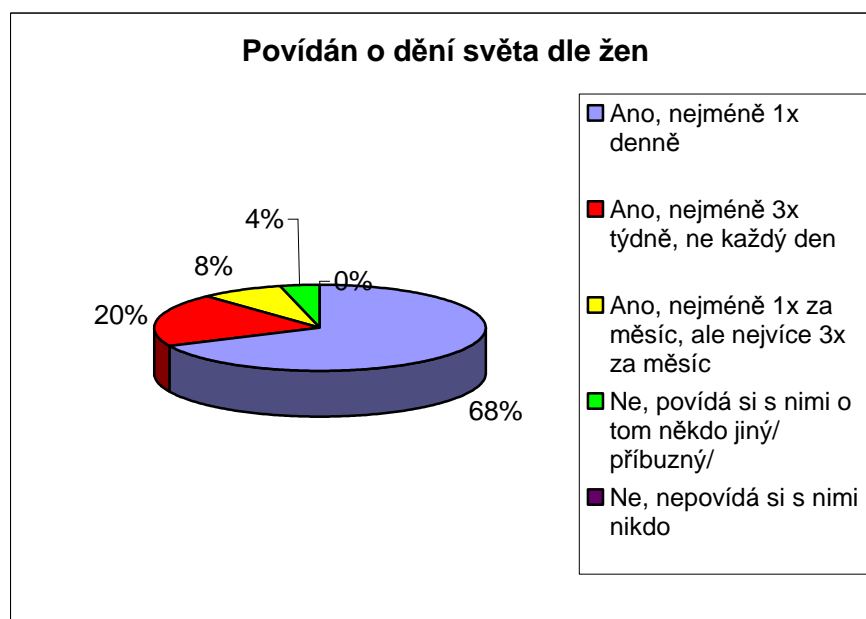
Povídání o dění kolem sebe

Povídání o dění kolem sebe	Počet respondentů	
	Muži	Ženy
Ano, nejméně 1x denně	12	68
Ano, nejméně 3x týdně, ne každý den	40	20
Ano, nejméně 1x za měsíc, ale nejvíce 3x za měsíc	32	8
Ne, povídá si s nimi o tom někdo jiný/ příbuzný/	16	4
Ne, nepovídá si s nimi nikdo	0	0

Graf č. 25

Graf č. 26

12 % mužů a 68 % žen zvolilo, že si s dětmi povídá nejméně 1x denně. 40 % mužů a 20 % žen si povídá nejméně 3x týdně. 32 % mužů a 8 % žen si s dětmi povídá nejméně 1x za měsíc a maximálně 3x za měsíc. 16 % mužů a 4 % žen si s dětmi nepovídá a povídají si s nimi o dění kolem sebe příbuzní či jiní lidé.

Jak jsem předpokládala, více si s dětmi o světě kolem nich povídají matky. Ale otcové se dětem také věnují tím, že si s dětmi alespoň třikrát v týdnu povídají. Tento výsledek opět nepotvrzuje, že by otcové s dětmi netrávili svůj volný čas.

12) Jaké domácí práce nejčastěji vykonávají ženy a muži ve Vaší rodině?

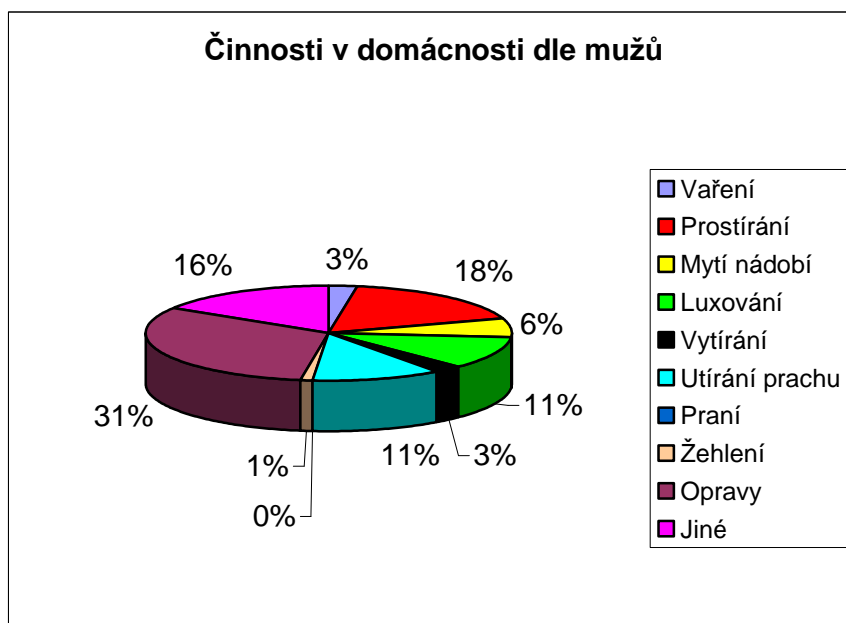
Otázka se vztahuje k P2 a je polouzavřená. Zjišťuje, které činnosti vykonávají ženy a muži v domácnosti, tzn. zaměřuje se na dělbu prací v domácnosti. Zároveň tato otázka zjišťuje pracovní vytížení obou pohlaví a s tím odvíjející se trávení času s dětmi. Respondenti si mohli zvolit více variant odpovědí, proto nejsou výsledky sumarizovány.

Tab. č. 19

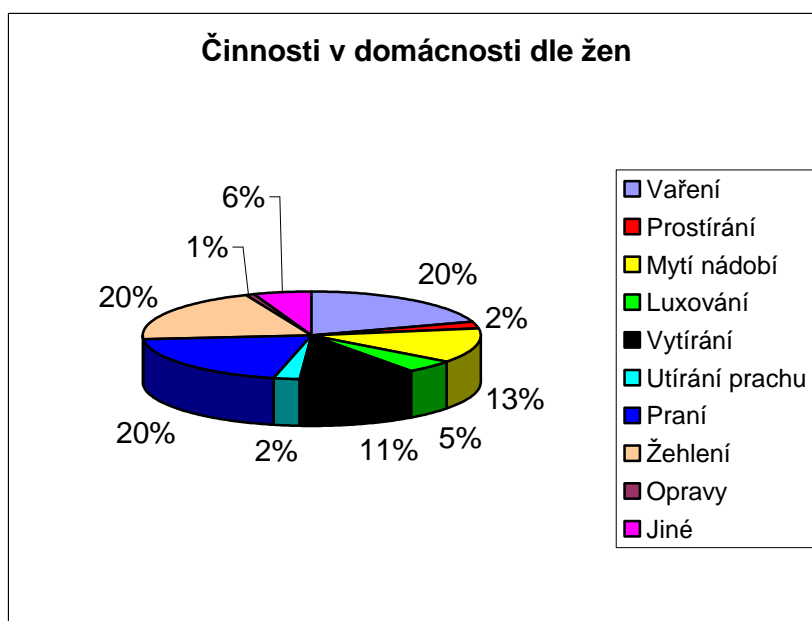
Činnosti v domácnosti

Činnosti v domácnosti	Počet respondentů	
	Muži	Ženy
Vaření	8	100
Prostírání	56	12
Mytí nádobí	20	64
Luxování	36	24
Vytírání	8	56
Utírání prachu	36	12
Praní	0	100
Žehlení	4	100
Opravy	100	4
Jiné	52	28

Graf č. 27

Graf č. 28

8 % mužů a 100 % žen nejčastěji vaří. 56 % mužů a 12 % žen nejčastěji prostírají. 20 % mužů a 64 % žen nejčastěji myje nádobí. 36 % mužů a 24 % žen nejčastěji luxuje. 8 % mužů a 56 % žen nejčastěji vytírá. 36 % mužů a 12 % žen nejčastěji utírá prach. 100 % nejčastěji pere prádlo a žehlí. 100 % mužů a 4 % žen opravují v domácnosti, co je třeba. 52 % mužů a 28 % žen nejčastěji v domácnosti nakupují, vynášejí odpadky atd.

Z výsledku šetření je zřejmé, že u mužů i žen přetrvávají tradiční vzorce chování ohledně dělby práce v domácnosti.

A) Kdybyste měl možnost si vybrat, dal byste přednost rodičovské dovolené před zaměstnáním nebo byste raději byl(a) v zaměstnání, než na rodičovské dovolené?

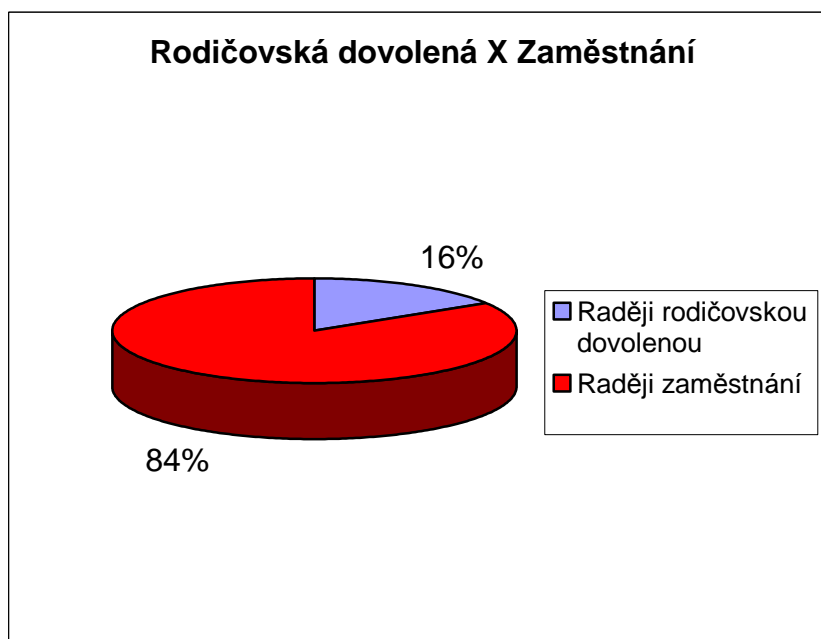
Tato otázka se vztahuje k P1 a je uzavřená. Zjišťuje, zda by muž dal přednost rodičovské dovolené před zaměstnáním nebo naopak. Otázka zkoumá, zda by otec mohl „převzít roli matky“. Odpovědi jsou se zdůvodněním.

Tab. č. 20

Rodičovská dovolená X Zaměstnání

Možnost výběru	Počet mužů
Raději rodičovskou dovolenou	16
Raději zaměstnání	84

Graf č. 29

16 % mužů by si raději zvolili rodičovskou dovolenou než být v zaměstnání, což dokládají také statistické údaje o tom, že pouze 1% mužů od zavedení rodičovské dovolené v roce 2003 využívá možnosti být s dítětem na rodičovské dovolené. 84 % mužů by si raději zvolili zaměstnání než rodičovskou dovolenou, Muži, kteří by chtěli raději být na rodičovské dovolené to zdůvodňují tím, že by šli na rodičovskou dovolenou, kdyby měla manželka větší plat, z důvodu že se má zkusit vše a nebo že to není nic těžkého, když se jedná o dovolenou. Muži, kteří by chtěli raději být v zaměstnání to zdůvodňují tím, že by ztratili zaměstnání nástupem na rodičovskou dovolenou, z důvodu nerovného postavení mužů a žen na trhu práce nebo z důvodu ztráty kvalifikačních dovedností.

Důležitou úlohu může hrát i ta okolnost, že muži jsou lépe finančně ohodnoceni než ženy a z prostředků muže je rodina lépe finančně zabezpečena

B) Co pro Vás představuje každodenní péče o děti?

Tato otázka se vztahuje k P1 a je otevřená. Zkoumá, zda by byl otec schopen (teoreticky) postarat se o dítě a být tak představitelem „ochrany a bezpečí“ jako v případě role matky v rámci každodenní péče o děti.

Pro 40 % mužů představuje každodenní péče o děti čas a péči, pro 16 % mužů představuje ženské práce., pro 12 % mužů zabezpečení potřeb, pro 12 % mužů časovou a jinou oběť a pro 12 % mužů představuje radosti a starosti spojené s únavou.

I.) Nechala byste svého partnera na rodičovské dovolené, abyste se mohla vrátit dříve do zaměstnání?

Tato otázka se vztahuje k P1 a je uzavřená. Zkoumá, zda by žena nechala partnera na rodičovské dovolené, aby se mohla vrátit dříve do zaměstnání. Zjišťuje, zda je matka ochotna „propůjčit roli matky“ a převzít tak roli jinou tj. „roli živitele rodiny“ místo svého partnera. Odpovědi jsou se zdůvodněním.

Tab. č. 21

Rodičovská dovolená X Živitelka rodiny

Muž na rodičovské dovolené	Počet žen
Ano	40
Ne	60

Graf č. 30

40 % žen by nechalo svého partnera na rodičovské dovolené a staly se živitelkami rodiny za předpokladu vyššího platu než má partner, v případě žádosti partnera, z důvodu vytvoření představy, co rodičovská dovolená obnáší, z důvodu pocitu odpočinku v práci. 60 % žen by bylo proti z důvodu předpokladu ztráty zaměstnání partnera v případě jeho nástupu na rodičovskou dovolenou, z důvodu že nemají muži talent a vlohy na péči o děti nebo z důvodu nedůvěry ve schopnosti partnera se postarat celodenně o děti.

II.) Vyčerpala jste danou dobu rodičovské dovolené?

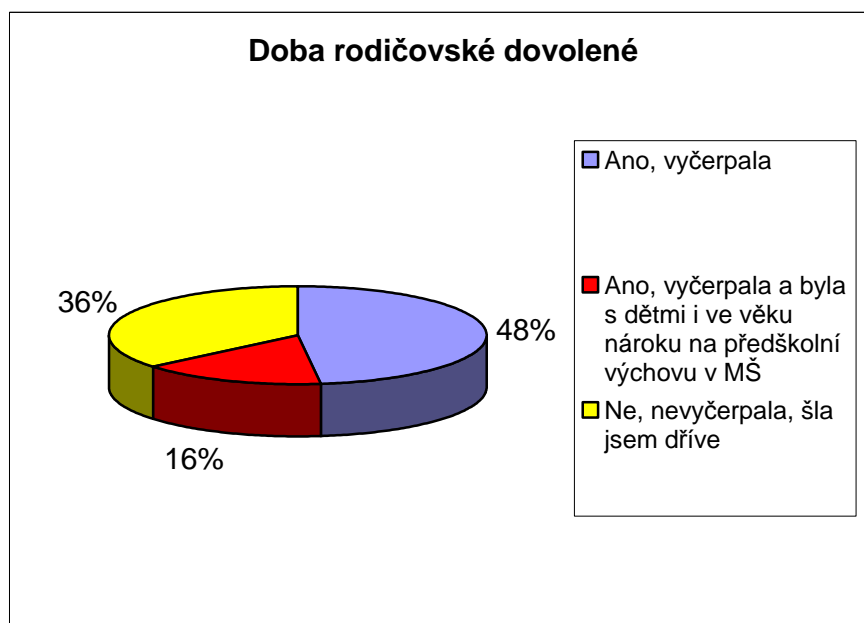
Tato otázka se vztahuje kP1 a je uzavřená. Zjišťuje, jak dlouho byla žena na rodičovské dovolené a mohla tak plnit roli „matky – ženy představitelky ochrany a bezpečí“.

Tab. č. 22

Doba rodičovské dovolené

Doba rodičovské dovolené	Počet žen
Ano, vyčerpala	48
Ano, vyčerpala a byla s dětmi i ve věku nároku na předškolní výchovu v MŠ	16
Ne, nevyčerpala, šla jsem dříve	36

Graf č. 31

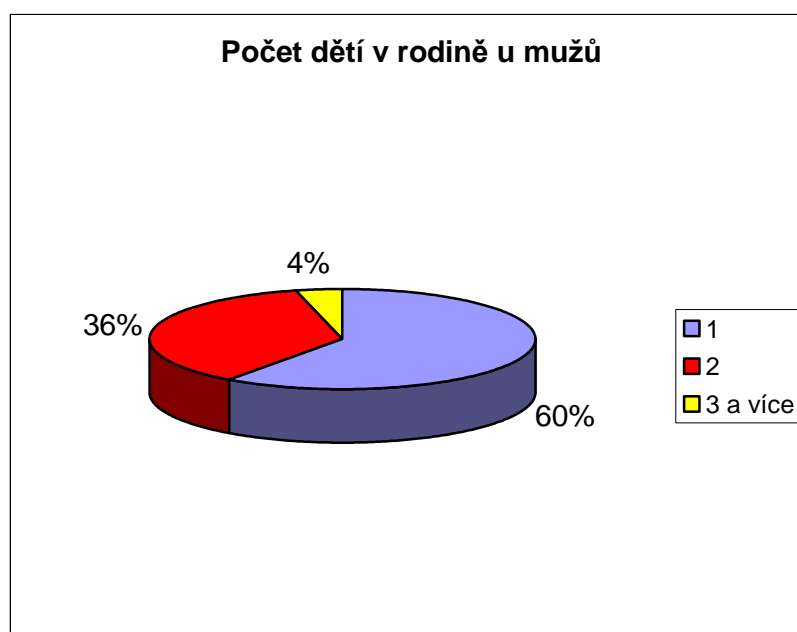
48 % žen uvedlo, že vyčerpaly celou dobu rodičovské dovolené, z čehož se dá usuzovat, že sociální systém je příznivý pro výchovu dětí útlého věku v rodině a tuto možnost preferuje tím, že matkám umožňuje věnovat se dětem v tomto věku. 16 % žen dokonce vyčerpalo celou dobu dovolené a byly s dětmi předškolního věku, které mají nastoupit do mateřské školy. 36 % žen nevyčerpalo celou dobu rodičovské dovolené.

Otázka č. 1: **Kolik máte dětí předškolního věku?** má charakter informativní s cílem lepší konkretizace respondentů. Je spíše kontaktní – tzn. že se nevztahuje k určitému předem stanovenému předpokladu.

Tab. č. 23

Počet dětí v rodině	Počet dětí	
	3.3 Muži	3.3 Ženy
1	60	64
2	36	28
3 a více	4	8

Graf č. 32

60 % mužů a 64 % žen má 1 dítě předškolního věku. 36 % mužů a 28 % žen mají 2 děti předškolního věku. 4 % mužů a 8 % žen má 3 a více dětí předškolního věku.

Otázka č. 13: **Co si představujete pod pojmem rodina?** je nárazníková a nevztahuje se k žádnému předpokladu. Slouží jako prostředek k názorové představě ženy a muže o současné rodině. Vychází z kapitoly **2.4. teoretické části mé bakalářské práce, nazvané: „Odlišnosti mezi muži a ženami.“** ze s.

Ženy na tuto otázku odpovídaly nejčastěji, že pro ně rodina představuje rodiče, děti a prarodiče, bezpečí a jistotu, společenské postavení či lásku, soukromí a stabilitu. Muži na tuto otázku odpovídali nejčastěji, že pro ně rodina představuje základ státu, blízké lidi, rodiče a děti či společenský status.

7 Verifikace předpokladů

P1
Předpokládám, že otcově plní častěji úlohu toho, kdo vede ke kázni a poslušnosti.

K P1 se vztahují otázky č.5a, 5b, 6, 7, 8, 9, 10, 11a, 11b, C, III.

	5a	5b	6	7	8	9	10	11a	11b	C	III
Ženy	+	+	-	+	+	+	+	-	+	/	+
Muži	+	+	-	+	-	+	-	-	+	+	/

Pozn. + znamená P1 potvrzena , - znamená P1 nepotvrzena

P1 byl potvrzen.

P2
Předpokládám, že matka věnuje výchově dětí více času než otec..

P2 se vztahují otázky č. 2, 3, 4, 12, A, B, I, II.

	2	3	4	12	A	B	I	II
Ženy	+	+	+	-			+	+
Muži	+	+	+	+	+	+		

Pozn. + znamená P2 potvrzena , - znamená P2 nepotvrzena

P2 byl potvrzen.

8 Shrnutí praktické části

Praktická část vychází z teoretických poznatků, ověřuje mé předem stanovené předpoklady, zahrnuje výzkumné šetření se zpracováním výsledků do tabulek a grafů. Cílem výzkumného šetření bylo zjistit, jaká specifika rolí matek a otců se v současné české společnosti v rámci rodinné výchovy vyskytují, kolik času věnují matky či otcové výchově svých dětí, zda mají otcové zájem o výchovu a trávení volného času se svými dětmi, zda můžeme tvrdit, že v současné době probíhá „krize otců.“

U prvního předpokladu jsem se domnívala že budou otcové častěji bráni za osoby, které vedou ke kázni a poslušnosti. U druhého předpokladu jsem očekávala, že matky budou věnovat dětem více času. Zároveň jsem se domnívala, že se mi potvrdí dochovaný stereotyp nezájmu ze strany otců o své děti.

V rámci šetření jsem prováděla kvantitativní výzkum. Pro výzkumné šetření jsem použila 2 výzkumné metody. Byla to jednak metodu terénního výzkumu, která je vhodnější variantou pro kvantitativní zkoumání a umožňuje sběr dat v terénu. Dále to byla metoda matematicko-statistickou, při níž jsem mohla zpracovávat data ze zkoumání do tabulek a grafů. Za techniku sběru dat byl zvolen standardizovaný dotazník, neboť rychleji zmapuje větší počet respondentů. Jako terén byla pro metody a techniku výzkumu zvolena oblast Prachaticka. Jako výzkumný vzorek mi posloužilo 50 respondentů kvůli možnosti stejného počtu mužů a žen. Za základní proměnnou bylo stanoveno pohlaví a rodinný stav respondentů minimálně s jedním dítětem předškolního věku. Vzorek tvořilo 25 mužů a 25 žen. O popisu vzorku vypovídají tabulky v kapitole popis terénu a charakteristika výzkumného vzorku.

Zkoumáním jsem zjistila tyto překvapující skutečnosti: ve zkoumaném vzorku respondentů bylo nejvíce manželských párů, dále to, že se otcové věnují dětem i v pracovních dnech, že i otcové v menším procentuálním zastoupení poznají, kdy jejich dítě po něčem touží a kdy je něco trápí.

Dalším překvapivým zjištěním bylo, že obě pohlaví považují za hlavu rodiny muže. Ženy se nepovažují ve výchově za autoritativní, naopak muži nepovažují svou výchovu za ochrannou. Hlídní dětí cizí osobou je pro muže i ženy přijatelné, kdežto výchova ne.

Role matek a otců, kdy do hry vstupuje celá řada nejrůznějších faktorů, představují složitý komplex problémů, na který lze nahlížet z mnoha úhlů pohledu. Ve své práci jsem sledovala pohled mužů a žen na problematiku rolí matek a otců v rodinné výchově dětí předškolního věku v oblasti Prachaticka. Jednalo se tedy o oboustranné pojetí problematiky – o subjektivní názory a postoje jak otců, tak matek. Nezkoumala jsem však, jakými prostředky otcové vedou děti ke kázni a poslušnosti, přesto si myslím, že zkoumat tuto problematiku z tohoto úhlu pohledu by bylo zajímavé a určitě přínosné, byla by tedy vhodným tématem např. dalších diplomových prací..

Při zpracování mé bakalářské práce jsem nabyla nových poznatků v oblasti rolí matek a otců v rámci rodinné výchovy z odborné literatury, měla jsem možnost osobně zakusit, jak vypadá výzkum v praxi, jak vypadá řádně sestavený dotazník a co vše obnáší výzkumné šetření prostřednictvím dotazování. Také jsem měla možnost vyzkoušet si zjištěné výsledky výzkumu vyhodnotit a graficky zpracovat do tabulek a grafů.

Závěr

Téma mé bakalářské práce se nazývá "Role matek a otců v rodinné výchově" dětí předškolního věku. Práce se skládá ze tří částí – teoretické, praktické a přílohové. Všechny kapitoly teoretické části vycházejí z odborné literatury a internetových zdrojů, které jsou na konci práce uvedeny.

Teoretická část má tři kapitoly. První kapitola charakterizuje tradiční a současné rodiny, funkce a formy rodin, v neposlední řadě také to, jak se rodina podílí na socializaci. Druhá kapitola je zaměřena na sociální role v rodině, tj. role matky - ženy, představitelky bezpečí a role otce - muže, jakožto představitele autority. Současně je zde popsána dělba práce v domácnosti a rozdílnost mezi muži a ženami. Třetí kapitola popisuje problematiku výchovy v rodině, včetně podmínek a prostředků výchovného působení, výchovných stylů a výchovy děvčat a chlapců.

Praktická část se věnuje zejména výzkumu, mnou stanovených předpokladů, které se dané problematiky týkají, prezentaci a interpretaci výsledků výzkumu. Ve výzkumu jsem se zaměřila na ověření předpokladu, že otcové plní častěji úlohu toho, kdo vede ke kázní a poslušnosti. Dalším předpokladem je, že matka věnuje výchově dětí více času než otec.

Stanovené předpoklady, které jsem formulovala v praktické části mé bakalářské práce se mi ze zkoumaného souboru respondentů v zásadě potvrdily. Vzhledem k tomu, že jsem pracovala pouze s malou skupinou respondentů, výzkumný vzorek tedy není reprezentativní. Závěry není možné zobecňovat, platí pouze pro mnou sledovanou skupinu

V teoretické části mne nejvíce oslovilo tvrzení, že rodičovský vztah je posledním vztahem, který nelze vzít zpět, že je jediným přetrvávajícím primárním vztahem, jenž je fatálně nezrušitelný, jedná se tedy o sociální a biologický fakt. Osobně se v praxi dennodenně setkávám téměř se všemi činiteli, které způsobují narušení tohoto vztahu. Tím spíš je pro mě zaměření bakalářské práce nejen poučné pro získané informace z různých hledisek dané problematiky. Inspirující přínos je zejména v té části, která se věnovala výzkumu. Při setkávání s respondenty a následném zpracování dotazníků jsem se setkala s upřímností a otevřeností, která potvrdila mé předpokládané závěry.

Seznam zdrojů

Knižní zdroje:

ČÁP, J. *Psychologie výchovy a vyučování*. Praha : Karolinum, 1993. ISBN 80-7066-534-3.

BAKALÁŘ, E. *Průvodce otcovstvím....*Praha : Vyšehrad, 2002. ISBN 80-7021-605-0.

BIDDULPH, S. *Tajemství výchovy šťastných dětí*. Praha : Portál, 1999. ISBN 80-71-78-334-X.

BRTNÍKOVÁ, M. *Svět muže, ženy a jejich dětí*. Praha : Horizont, 1991. ISBN 80-7012-044-4.

DOBSON, J. *Výchova chlapců*. Praha : Návrat domů, 2003. ISBN 80-7255-082-9.

FELLNEROVÁ, U. *Žena 21. století*. Praha : Ikar, 1997. ISBN 80-7202-144-3.

GJURIČOVÁ, Š., KUBIČKA, J. *Rodinná terapie*. Praha : Grada, 2003. ISBN 80-247-0415-3.

GROLLOVÁ, I. a kol. *Encyklopedie mladého manželství*. Praha : LN, 1989. ISBN 80-7022-017-1.

HARTL, P., HARTLOVÁ, H. *Psychologický slovník*. Praha : Portál, 2000. ISBN 80-7178-303-X..

CHARVÁTOVÁ, D. *Metody sociální práce 1*. Praha : SPN, 1990. ISBN 80-04-23992-7.

KODÝTKOVÁ, D. *Bud' a nebo v rodinné výchově*. Praha : SPN, 1977. ISBN – neuvedeno

LAGMEIER, J. KREJČÍŘOVÁ, D. *Vývojová psychologie*. 2., aktualizované vydání. Praha : Grada, 2006. ISBN 80-247-1284-9.

MATĚJČEK, Z. *Rodiče a děti*. Praha : Avicenum, 1989. ISBN neuveden

MATOUŠEK, O. *Rodina jako instituce a vztahová síť*. Praha : SN, 1997. ISBN 80-8550-24-9.

MOŽNÝ, I. *Rodina a společnost*. Praha : SLON, 2006, ISBN 80-86429-58-X..

OAKLEYOVÁ, A. *Pohlaví, gender a společnost*. Praha : Portál, 2000. ISBN 80-7178-403-6.

PELTOVÁ, V.N. *Dítě v dobrých rukou*. Praha : Advent-Orion, 2000. ISBN 80-7172-420-3.

PRCHAL, J. *Vychováváme děti*. Praha : Astra, 1980. ISBN neuvedeno

ŘÍČAN, P. *Psychologie osobnosti, obor v pohybu.. 5., rozšířené vydání*. Praha : Grada, 2007. ISBN 978-80-247-1174-4.

STŘELEČEK, S. a kol. *Kapitoly z rodinné výchovy*. Praha : Fortuna, 1992. ISBN 80-85298-84-8.

TÄUBNER, V. *Rodiče v krizi?* Neratovice : Petr Šorel, 1993. ISBN 80-900683-7-5.

VÝROST, J., SLAMĚNÍK, I. *Aplikovaná sociální psychologie I*. Praha : Portál, 1998. ISBN 80-7178-269-6.

VÁGNEROVÁ, M. Vývojová psychologie. Dětství, dospělost, stáří. Praha : Portál, 2000. ISBN 80-7178-308-0.

Internetové zdroje:

Zajícová, J. Co je mužská...2001 [on-line]. Dostupné na Internetu
>[http](http://www.rodina.cz)<://www.rodina.cz.

Příloha č. 1

Dotazník pro rodiče

Vážený/á pane/paní, jmenuji se Dana Seberová jsem studentkou závěrečného semestru bakalářského studia Jihočeské univerzity České Budějovice, katedry pedagogiky a psychologie, obor sociální pedagogika.. Tento dotazník je součástí mé bakalářské práce na téma „Role matek a otců v rodinné výchově“.

Veškeré informace jsou anonymní a budou použity jen pro účely absolventské práce. Prosím Vás proto o pravdivé vyplnění bez předchozí dohody s partnerem/partnerkou, aby nedošlo ke zkreslení výsledků. Vámi vybrané odpovědi označte křížkem.

➤ Pohlaví:

žena

muž

➤ Věk: _____ let

➤ Dosažené vzdělání:

základní

vyšší odborné

střední odborné s výučním listem

vysokoškolské

střední odborné s maturitou

➤ Rodinný stav:

svobodný/á

ženatý/vdaná

rozvedený/á

vdovec/vdova

➤ Profese (zaměstnání) v současnosti: _____

➤ Bydlíte v:

město (nad 1000 obyvatel)

na vesnici (do 1000

obyvatel)

1. Kolik máte dětí předškolního věku a jakého pohlaví?

2. Kolik svého volného času denně věnujete dětem o víkendech, svátcích apod. na hraní s nimi, výlety apod.? Zdůvodněte.

0 – 3 hodiny

4 – 6 hodin

více hodin

3. Kolik volného času po práci (tzn. ve všední den) věnujete denně dětem při hraní?

½ hodiny

1 hodinu

více hodin

mojí pomoc již nepotřebují

4. Povídáte si s dětmi o zvířatech, rostlinách, světě kolem sebe, apod.?

ano, nejméně jednou denně

ano, nejméně 3x týdně, ale nejvíce 3x za měsíc

ano, nejméně 1x za měsíc, ale nejvíce 3x za měsíc

ne, povídá si s nimi o tom někdo jiný (příbuzný, kamarád)

ne, nepovídá s s nimi o tom nikdo

5. Poznáte, když Vaše děti po něčem touží nebo ho/je něco trápí?

a) touží ano ne

b) trápí ano ne

6. Dodržují Vaše děti Vámi stanovený denní režim? Svoji odpověď zdůvodněte.

ano ne

7. Kdo je „hlavou“ Vaší rodiny?

Váš partner/ka

já sám/sama

někdo jiný - uveďte, kdo: _____

8. Ve výhově svých dětí jste:

dominantní

shovívavý/á

iniciativní (aktivní)

v ústraní (pasivní)

neutrální

jiný/á uveďte, jaký/á _____

9. Jaké metody (prostředky) nejčastěji používáte při výchově svých dětí?

(můžete označit i více možností)

odměna za splnění povinností

návštěvy nedělních divadelních dětských představení

knihy – dětská literatura

TV – vhodné pořady

trest za nesplnění povinností

jiné – vypište, které _____

10. Jak byste ohodnotil/a svoji výchovu dětí?

- autoritativní
- ochranná
- ideální (dokonalá)
- kladoucí podmínky („něco za něco“)
- běžná a přiměřená
- zanedbávající z nedostatku času
- průměrná
- pečující
- uveďte ji _____

11. Najal/a byste si cizí osobu na hlídání a výchovu svých dětí? V obou případech zdůvodněte.

- a) hlídání ano ne nevím
- b) výchova ano ne nevím

12. *Jaké domácí práce vykonávají ženy a muži ve Vaší rodině?
(můžete uvést i více možností)*

☐ vaření	☐ utírání prachu
☐ prostírání	☐ praní
☐ mytí nádobí	☐ žehlení
☐ luxování	☐ případě potřeby
opravím, co je třeba	
☐ vytírání	☐ dělám i jiné
činnosti, vypište, které _____	

13. *Co si představujete pod pojmem rodina?*

Na tyto otázky odpoví pouze muži:

A) *Kdybyste měl možnost si vybrat: svou odpověď zdůvodněte*

- dal byste přednost rodičovské dovolené před zaměstnáním
- raději bych byl v zaměstnání, než na rodičovské dovolené

B) *Stručně popište, co pro Vás znamená každodenní péče o děti:*

C) *Která role v rodině Vás nejvíce charakterizuje? Vyberte pouze jednu variantu.*

- jsem hlavně „táta“ svých dětí
- partner – životní opora mé partnerky
- „pouze“ živitel rodiny
- řadový člen rodiny
- jiná možnost, uveďte: _____

Na tyto otázky odpoví pouze ženy:

I. *Nechala byste svého partnera na rodičovské dovolené, abyste se mohla vrátit dříve do zaměstnání? Svou odpověď zdůvodněte.*

- ano
- ne

II. Vyčerpala jste danou dobu rodičovské dovolené?

- ano, celou dobu jsem vyčerpala
- ano a zůstala jsem doma s dětmi i přes to, že již mohly být v mateřské škole.
- ne, do zaměstnání jsem šla dříve než mi skončila rodičovská dovolená

III. Která role v rodině Vás nejvíce charakterizuje?

- jsem hlavně „máma“ svých dětí
- partnerka – životní opora mého partnera
- zabezpečuji materiální a citové potřeby rodiny
- řadový člen rodiny
- toho času na mateřské nebo rodičovské dovolené
- jiná možnost, uveďte _____

Zde máte prostor k vyjádření se k dané problematice: